

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Lektorutdanning for 8.-13. trinn	Vårsemesteret, 2021 Åpen
Forfatter: Kamilla Bakke	<i>Kamilla Bakke</i> ..... (signatur forfatter)
Veileder: Eva Jakobsson	
Tittel på masteroppgaven: Alle kvinners historie?: En komparasjon av norske og svenske historielærebøker for videregående skole, 1950-2000-tallet Engelsk tittel: Every women's history?: A comparison of Norwegian and Swedish high school history books, 1950-2000s	
Emneord: Kvinnehistorie Historiedidaktikk Historielærebøker Lærebokanalyse	Antall sider: 81 Stavanger, 30. august 2021

Forord

Å begi seg ut i forskning og analyse av historiske fremstillinger har vært en massiv oppgave, med læring på kjente arenaer som selvledelse og struktur. Det har vekslet mellom fortvilelse og tårer til ny kunnskap og innsikt i historie som fag. Det er mitt håp at de som leser denne teksten vil ha like stor glede og nytte av oppgaven, som det har vært for meg å skrive den.

I motsetning til hva jeg tenkte før jeg begynte på dette studiet, har ikke denne masteroppgaven blitt gjennomført kun på egenhånd. Først må jeg rette en stor takk til min fantastiske veileder Eva Jakobsson. Du har kommet med oppmuntrende ord, og god kritikk når det har vært behov for det. Du har styrt meg i riktig retning og sørget for at jeg har holdt meg på riktig vei gjennom hele dette masterprosjektet. Tusen takk for at du ikke har gitt opp håpet når jeg selv har gjort det.

Jeg må også rette en stor takk til familien min og nærmeste venner som har støttet meg hele veien og aldri gitt opp håpet om at denne oppgaven til slutt vil bli fullført. Dere har gitt meg kjærighet og oppmuntrende ord gjennom hele studieløpet mitt og aldri gitt opp troen på meg. Jeg vil rette en ekstra stor takk til min far som har brukt mange timer til å lese korrektur og diskutere ideer med meg. Din «tough love» metode hvor du ringer meg ned og kjefter på meg når du synes jeg ikke jobber godt nok har alltid fungert godt for meg, spesielt i denne perioden.

Det siste året har vært tøft, og verdenssituasjonen har ikke gjort det lettere å holde motivasjonen oppe til å gjennomføre dette store prosjektet. Året har vært fullt av mange oppturer og enda flere nedturer. Det er ikke bare jeg som fortjener skryt for at denne oppgaven har blitt gjennomført. Uten Eva, familie og venner til å støtte meg, trøste meg og gi meg kjærighet hadde vi aldri kommet i mål.

Stavanger, august 2021.

Kamilla Bakke

Sammendrag

Denne masteroppgaven fokuserer på historisk fremstilling av kvinner. Jeg har undersøkt hvordan dette kommer til uttrykk i lærebøker for videregående skole, og hvordan dette har forandret seg i perioden fra 1950 til nåtid. Jeg har komparert seks norske og svenske lærebøker som utgjør det empiriske materialet i analysen

Oppgavens problemstilling er: *“hvordan har kvinner blitt presentert i historielærebøker fra etterkrigstiden til nyere tid?”*. Den historiedidaktiske analysen fokuserer på hvordan lærebøkene fra tre tidsperioder fremstiller kvinner.

Hensikten med denne oppgaven er altså først og fremst å undersøke hvordan kvinner blir framstilt i norske og svenske lærebøker. For det andre ønsker jeg å belyse utviklingen av hvordan kvinners liv framstilles i de aktuelle bøkene. Vil vi kunne se at bøkens beskrivelser forandrer seg i tråd med hvordan kvinners stilling i samfunnet har blitt forandret? Forståelsen av fortiden påvirker hvordan et menneske forstår nåtiden og eventuelt hvilke forventninger man har til fremtiden. Hvordan kvinner presenteres gjennom opplæring og utdanning kan være med på å påvirke samfunnets oppfatning av kvinners stilling i både nåtidssamfunnet, men også deres posisjon i fortidens samfunn.

Abstract

This master thesis is focused on historical portrayal of women. I have assessed how this is expressed through high school history books, and how this has changed in the period from the 1950s until now. I have compared six Norwegian and Swedish textbooks which represents the empirical material for this analysis.

The research question for this thesis is: *“how have women been presented in history textbooks from the post-war period until newer times?”* The history didactic analysis is focused on how textbooks from three different periods of time portrays women.

The intent of this thesis is first and foremost to assess how women is portrayed in Norwegian and Swedish textbooks. Secondly, I am trying to shed a light on the development in how women’s life is portrayed in the textbooks in question. Will we find that the textbooks descriptions changes in the same manner that women’s position in society has changed? The understanding of the past affects how a person understands the present and possibly which expectations one has for the future. How women are being presented trough education can influence society’s perception of women’s position, both in modern society, but also their position in past societies.

Innhold

Forord	1
Sammendrag	2
Abstract	3
1. Innledning	6
1.1 Presentasjon av tema.....	6
1.2 Hensikt og problemstilling.....	7
1.3 Avgrensninger.....	8
1.4 Oppgavens relevans.....	9
1.5 Struktur.....	9
2. Teori og tidligere forskning	11
2.1 Teori.....	11
2.2 Tidligere forskning.....	12
3. Metode	21
3.1 Læreplaner.....	21
3.2 Metode.....	23
3.3 Valget av lærebøker.....	24
3.4 Innhenting og systematisering av funn.....	26
4. Kvinner i historiebøker	29
4.1 1950-tallets historielærebøker.....	30
4.1.1 Den norske historielæreboken fra 1950-tallet.....	30
4.1.2 Den svenske historielæreboken fra 1950-tallet.....	32
4.1.3 Deloppsummering.....	35
4.2 1980-tallets historielærebøker.....	36
4.2.1 Den norske historielæreboken fra 1980-tallet.....	36
4.2.2 Den svenske historielæreboken fra 1980-tallet.....	44
4.2.3 Deloppsummering og sammenligning med 1950-tallets lærebøker.....	49
4.3 2000-tallets historielærebøker.....	50
4.3.1 Den norske historielæreboken fra 2000-tallet.....	50
4.3.2 Den svenske historielæreboken fra 2000-tallet.....	55
4.3.3 Oppsummering av 2000-tallets lærebøker og sammenligning med 1980-tallets lærebøker.....	62
5. Analyse	63
5.1 Navngitte mennesker.....	63
5.2 Monarker og ledere.....	65
5.3 Kvinnekamp.....	68

5.4	Kvinner i krig og revolusjon	69
5.5	Mangfold av kvinneroller	71
5.6	Plassering av kvinner	71
5.7	Språklige bemerkninger	72
6.	Konklusjon	74
7.	Litteratur	77

1. Innledning

I dette kapittelet vil jeg først og fremst presentere oppgavens tema og problemstilling, og deretter oppgavens relevans og hensikten med forskningen, og ikke minst hva den kan bidra med av forståelse

1.1 Presentasjon av tema

Hvordan fakta blir presentert påvirker oss som menneske og samfunn. Som et relevant eksempel i denne sammenheng kan være hvordan tidligere President i USA, Donald J. Trump, forholdt seg til valgresultatet i 2020. I stedet for å akseptere et valgnederlag, forsøkte han og hans politiske medsvorne å så tvil om resultatet ved å hevde (og uten å bevise) at det var gjennomført omfattende valgfusk. Nå skal vi ikke her gå noe dypere inn i problemstillingen eller fakta slik vi kjenner det fra norsk presse. Det som er skremmende med dette eksempelet er at dersom man har god kontroll i en politisk situasjon og får massiv mediedekning, så klarer man å få en så stor andel av et lands befolkning til å tro på omskrivningen av fakta. Til å tro på pynting av fakta, at man tror på en løgn.

Opp gjennom historien har det i stor grad vært slik at det er “seierherren” etter en krig, en konflikt, politisk situasjon osv. som er den som skriver historien og presenterer sin forståelse av fakta. Uten en opposisjon, eller det vi stort sett har hatt i den vestlige verden de siste 100 årene - en fri og uavhengig presse, så er det få eller ingen som korrigerer vår historiske forståelse.

Problemstillingen vi skal se nærmere på gjennom denne oppgaven er «*hvordan har kvinner blitt presentert i historielærebøker fra etterkrigstiden til nyere tid i Norge og Sverige?*». Hvilket bilde av kvinner har den oppvoksende slekt gjennom sin skolegang blitt presentert for?

Dagens elever møter faget historie på ulike arenaer som for eksempel ved film, reportasjer, politiske taler, m.m. I skolesammenheng har derimot læreboken oftest den dominerende rollen som formidler av de historiske fortellingene. I pedagogikklæreboken *Lærerenes verden* argumenterer Gunn Imsen med at minimumskravet for å drive undervisning over lang tid har vært gjennom bruk av kritt, tavle og den trykte læreboken. Med den økende digitaliseringen og ikke minst enkel tilgang til digitale ressurser har lærere i dag tilgang til andre og mer visuelle læremidler¹. Læreboken har likevel en lang tradisjon i norsk skole, og er fortsatt brukt som

---

¹ Imsen, G., 2016

hovedlæremiddel. Oppsummert søker denne oppgaven å redegjøre for hvordan kvinner har blitt framstilt i lærebøker over tid, både i Sverige og Norge.

1.2 Hensikt og problemstilling

Hensikten med denne oppgaven er altså å belyse kvinners plass i historielærebøker over tid. Kvinner utgjør tross alt omtrent halvparten av verdens befolkning, men hvor stor plass har de hatt i lærebøker fra etterkrigstiden og fremover, og hvordan skrives de om? For det andre skal vi prøve å undersøke om vi kan finne forskjeller mellom hvordan kvinner blir omtalt i svenske og norske historielærebøker. Målet med oppgaven er ikke å belyse hvorvidt lærebøkene er flinke eller dårlige til å behandle kvinner i historien, men heller å belyse en tematikk som ikke har blitt omtalt i stort omfang tidligere. Som vi vil kunne se i kapitlet om tidligere forskning finnes det flere avhandlinger som belyser hvorvidt lærebøker likestiller kvinner og menn. I denne oppgaven er derimot ikke likestillingsspørsmålet mellom kjønnene i lærebøkene et hovedtema, men heller hvordan dette har forandret seg. Hvor stor andel av lærebokens navngitte mennesker som er kvinner vil derimot bli diskutert, men vil brukes for å belyse om antall navngitte mennesker kan henge sammen med hvorvidt kvinner får stor plass i læreboken eller ei.

Det er åpenbart at det er en stor forskjell i antall nevnte kvinner kontra antall nevnte menn i en historielærebok. Hensikten med denne oppgaven er først og fremst å skape en bedre forståelse for lærebøkers mulighet til å bidra til elevenes utvikling av historisk empati og belyse om bøkene har utviklet seg i likhet med samfunnet som blir beskrevet i dem. Forståelsen av fortiden påvirker hvordan et menneske forstår nåtiden og eventuelt hvilke forventninger man har til fremtiden. Historisk empati kan bidra til bedre fordomsfrihet, høyere toleranse, mangfold og demokratiske verdier som samfunnet setter høyt i dag.

Oppgavens problemstilling er: “hvordan har kvinner blitt presentert i norske og svenske historielærebøker for videregående skole fra etterkrigstiden til nyere tid?”. Den historiedidaktiske analysen fokuserer på hvordan lærebøkene fra 3 tidsperioder tilrettelegger for historisk fremstilling av kvinner.

Under oppgavens problemstilling har jeg noen forskningsspørsmål som jeg skal undersøke.

- Nyere lærebøker beskriver kvinner på en mer likestilt måte, og på en måte som står i stil til hvordan samfunnet, i hvert fall i den vestlige verden, ser på kvinner i dag.

- Noen kvinner vil bli nevnt ved navn i alle bøkene, men de aktuelle kvinnene blir ikke nødvendigvis integrert i historien og beskrevet som bidragsytende til historisk utvikling.
- Vi vil kunne se store forskjeller mellom bøkene som er gitt ut før og etter kvinnekampen på 1970-tallet.

1.3 Avgrensninger

Som det fremkommer i kapittel 3, så var ambisjonene for det empiriske materialet større, med fem tidsperioder og 10-15 lærebøker. For å være innenfor rimelige rammer og omfang er det gjort avgrensninger som å forholde seg til kun tre perioder og kun en bok fra hvert land, per periode. For å få et rimelig bredt utvalgt til gjennomførelsen av en komparativ analyse er det valgt ut tre norske og tre svenske lærebøker som utgjør det empiriske materialet i analysen.

Den første tanken var å kun analysere norske lærebøker, men det ble fort åpenbart at dette ikke var noe nytt. For å gjøre denne oppgaven mer interessant, valgte jeg derfor å gjøre en komparasjon med lærebøker fra andre land. I første omgang hadde jeg store ambisjoner og ville gjerne analysere bøker fra Norge, Sverige, Danmark, Tyskland og England. Det ble derimot klart at de ville bli utfordrende å finne ulike lærebøker fra alle disse landene, samt at lesingen ville blitt mer utfordrende. Til slutt falt valget på Norge og Sverige. Disse landene anser jeg som veldig like. Vi har et relativt likt velferdssystem, relativ lik kultur og, ut ifra min oppfatning så stiller vi relativt likt i forhold til likestilling. I tillegg har disse to landene historie som overlapper. Svensk er også et språk som jeg mestrer. Det svenske skolesystemet hadde jeg i utgangspunktet liten innsikt i, men gjennom lesing av ulike avhandlinger som vil bli presentert i kapittel to, har det blitt klart at det norske og svenske skolesystemet er relativt likt. Historiefaget på videregående er også lagt opp på en lignende måte.

Hva gjelder valg av tidsperioder hadde jeg klart for meg at jeg ville ha med bøker fra 1980-tallet for å se om de store forandringene i samfunnet i forhold til likestilling ville bli inkludert i bøkene. Valget falt til slutt på å finne bøker fra etter 2. verdenskrig. Først og fremst er dette fordi det er fra etter 2. verdenskrig at samfunnet har forandret seg svært mye, også i forhold til likestilling. En annen grunn til at jeg har valgt å ikke gå lenger tilbake i tid, er fordi det blir vanskeligere og vanskeligere å finne lærebøker jo lengre tilbake i tid vi skal. Som jeg skal gå nærmere inn på i kapittel 3, hadde jeg intensjoner om å inkludere mer enn tre tidsperioder. I utgangspunktet var tanken å inkludere bøker fra nyere tid, så nærme 2020/2021 som mulig. Jeg har derimot endt med å forholde meg til 2000-tallet som siste periode. I hovedsak er dette fordi

bøkene etter min oppfatning har forandret seg mest fram til 2000-tallet og mindre etter. En nyere periode ble også valgt bort på grunn av plass.

1.4 Oppgavens relevans

Dagens rammer og føringer forplikter skolene til å lære elevene til å bli gode demokratiske medborgere, og lære bort grunnleggende verdier som respekt, toleranse, tros- og ytringsfrihet og valgfrihet. Hensikten med denne masteroppgaven er først og fremst å skape en bedre forståelse av hvorvidt lærebøkene forandrer seg i forhold til samfunnets forandringer, eller om historielærebøkene i større grad forholder seg til en lang og, om mulig, gammeldags skrivetradisjon.

Valget av de seks norske og svenske lærebøkene som empirisk materiale er basert på, så vidt jeg vet, at de har eller har hatt en særskilt plass i norsk og svensk skole, og blir fortsatt mye brukt til tross for at dagens elever og lærere har enklere tilgang til relevant digitalt innhold. Men siden lærebøker ofte er hoved-læremiddelet til elevene, er det interessant å se på hvordan kvinners liv og bidrag kommer til uttrykk i bøkene. Blir de presentert som en sentral del av historien eller blir de overskygget av de mange kriger og mannlige roller?

Kvinnens stilling i samfunnet forandrer seg til stadighet og likestillingsdebatten er fortsatt høyst aktuell. Selv om kvinner og menn rettslig har like rettigheter i mange land i dag, finnes det fortsatt sosiale ulikheter. De fleste ser på kvinner og menn som likeverdige i dagens samfunn, særlig i vesten. Dette har derimot ikke vært en kollektiv oppfatning i veldig mange tiår. Historisk sett har kvinner blitt undertrykt i lang tid og det er ikke før etter 2. verdenskrig at det har skjedd store og hurtige samfunnsomveltninger i sammenheng med denne tematikken. I tråd med at samfunnet forandrer seg, forandrer også skolen seg, men gjerne kanskje noe saktere.

1.5 Struktur

Oppgaven består av 6 hovedkapitler som er oppdelt i forskjellige underkapitler. I kapittel to presenteres teori og tidligere forskning på dette temaet. Der vil vi se nærmere på flere lærebokanalyser som har undersøkt dette temaet i en eller annen grad.

Deretter redegjøres det i kapittel tre for metodene som benyttes i denne oppgaven.

I kapittel fire gjennomføres en komparasjon, både mellom de to landene og mellom de ulike periodene. Dette gjøres ved å belyse ulike funn fra de aktuelle lærebøkene.

I kapittel fem vil en grundigere analyse av bøkene presenteres og oppgaven konkluderes i kapittel seks.

2. Teori og tidligere forskning

I dette kapittelet vil jeg gjennomgå og presentere det jeg har valgt av teori og tidligere forskning innen kvinnehistorie og lærebokforskning på det temaet. Da arbeidet med å innhente tidligere forskning til denne oppgaven begynte, var det først veldig vanskelig å finne noe. Det ble raskt åpenlyst at dette ikke er et tema som har blitt satt søkelys på i veldig stor grad, og heller ikke over noe særlig tid, sammenlignet med hvor lang læreboktradisjonen er. Da jeg derimot fant fram til tidligere forskning, ble det klart at det i veldig stor grad er kvinner som har hatt et fokus på å undersøke kvinners presentasjon og representasjon i historielærebøker. Det utvalget av artikler, bøker og tidligere forskningsoppgaver som vil bli beskrevet her, er valgt fordi disse er mest relevant for denne oppgaven. Først vil jeg gå gjennom teori som er relevant for denne oppgaven. Deretter presenterer jeg ulike avhandlinger som fokuserer på lærebokanalyse der temaet kvinner er bitt undersøkt.

2.1 Teori

Mennesker har tilsynelatende alltid interrestert seg for å dokumentere store hendelser og undersøke hva som har skjedd før deres levetid. Historieskriving har nok alltid eksistert, men historie som fag i skolen er ikke fullt så gammelt. Britt Marie Hovland har i sin doktoravhandling skrevet at historie som fag i norsk skole ble organisert med Folkeskolelovene i 1889.² I over 100 år har historie vært et fag i norsk skole. Kvinnehistorie har derimot ikke vært et tema like lenge. Til tross for at det hadde blitt forsøkt å skrive om kvinners historie helt siden 1700-tallet, blir 1975 «regnet som startpunktet for kjønns- og kvinnehistorien»³ forteller kvinnehistorikeren Inger Elisabeth Haavet i sin artikkel. Hun argumenterer dette med at «radikalismen» på 1970-tallet, med de mange ulike bevegelsene, krevde en synliggjøring av glemte aktører i samfunnet, noe som forandret historiefaget.⁴

Eirinn Larsen mener det er mulig å «indentifisere» tre ulike identitetsmarkører i den feministiske historiografien i Norge. Den første identitetsmarkøren defineres som «den rivende teoretiske utviklinger» som brakte kvinnehistorien bort fra et synlighetsprosjekt og over i retning av et omskrivningsprosjekt. Haavet utdyper at perspektivet har gått fra å fokusere på et relativt lite forskningsområde der «kvinners aktivitet i fortiden og problemer av spesiell relevans for fortidens kvinner»⁵, over til hvordan historien har påvirket fortidens kvinner, samt

---

² Hovland, B.M., 2016., s. 13

³ Haavet, I., E.

⁴ Larsen, E., 2013., s. 150-151

⁵ Larsen, E., 2013., s. 151

«hvordan kjønn som en grunnleggende sosial struktur, meningsbærende kategori og en sentral maktrelasjon, bidrar til å forme de historiske prosessene og aktørene som utgjør historiens studieobjekter»⁶. Den neste identitetsmarkøren er en vektlegging av forskjellen på norsk og utenlandsk kvinnehistorisk forskning, og da spesielt amerikansk forskning. *Interseksjonalitet* er et begrep Larsen definerer som at begrepet *kvinne* problematiseres og ulike analysekategorier som for eksempel kjønn, klasse og seksuell legning sammenlignes.⁷ Å undersøke forskjeller mellom ulike kvinner, og ikke bare forskjeller mellom kvinner og menn har etter hvert blitt et fokus og kvinnehistorikere i Norge, slik som i USA, har vist fram et bilde av fortiden der kvinnene inngår som talende subjekter og sentrale aktører. Larsen får fram at disse fortellingene ikke bare synliggjør kvinner, men at de også får fram at kvinner av ulike sosiale klasser har hatt for samfunnets utvikling. Drømmen om integrering i den store historien er definert som den tredje og siste identitetsmarkørene. Larsen skriver at den norske kvinnehistorikeren Gro Hagemann sa i 1990 at det å supplere kvinnehistoriens resultater til den allerede skrevne historien, slik som det i utgangspunktet ble gjort, var ingen god strategi. Hagemann skal ha ment at man den gangen burde ha hatt ett fokus på omskriving av historien framfor å insistere på likhet med det som allerede var etablert.⁸

Kvinnehistorien var et resultat av at kvinnebevegelsen fikk ett nytt oppsving i 1960- og 1970-årene, der det var stor vekt på kvinners frigjøring. «Et vesentlig trekk ved den akademiske kvinnehistorien ble derfor ikke bare interessen for kvinners verden, men også kvinners syn og bidrag til verden med utgangspunkt i kvinners forskjellighet, egenart og erfaringer».⁹ Utover 1990- og 2000-tallet fikk kvinnehistorien ett nytt oppsving og interessen for forskning på kvinnehistorie blant faglærte økte. Feltet ble delvis skjøvet i retning kjønns historie «med større interesse for fortidens kvinne- og mannsbilder gjennom analyser av hvordan disse hadde blitt etablert, utfordret og vedlikeholdt», samtidig som de fleste forskerne opprettholdt kvinneperspektivet.¹⁰

2.2 Tidligere forskning

Det finnes utallige tidligere avhandlinger som tar for seg lærebokanalyse, som man kan bruke som inspirasjon¹¹. De avhandlingene som blir presentert under er valgt ut fordi de, etter min

⁶ Larsen, E., 2013., s. 152

⁷ Larsen, E., 2013., s. 153

⁸ Larsen, E., 2013., s. 156-157

⁹ Larsen, E., 2013., s. 158-159

¹⁰ Larsen, E., 2013., s. 165

¹¹ Eksempler på ulike lærebokanalyser som ikke blir beskrevet i dette kapittelet. Kalsås, V., F., 2018., Sjøvik, M., Ø., 2019., Jannert, J., R., 2013., Bellestrand, M., Bådagård, J., 2007., Eklund, J., Lindberg, S., 2018., Ask, L., T., V., 2009.,

mening, er mest relevante for denne masteroppgaven. Alle avhandlingene som blir presentert tar for seg lærebokanalyse av lærebøker i historie og ser på hvordan kvinner blir presentert. Vinklingen av avhandlingenes problemstilling og framgangsmåten forfatteren har benyttet seg av varierer, men alle har fokus på samme tema.

Det som engasjerer mest i forhold til innholdet i forskningen, er i hovedsak hvor stor, eller liten plass som blir viet til å fortelle om kvinner gjennom historien. Flere av disse avhandlingene fokuserer på hvorvidt kvinnene beskrives i de forskjellige bøkene som delaktige i den aktuelle hendelsen som beskrives eller ei. Det vil si om kvinnene er hovedrollen i fortellingen eller om de er en biskarakter, eller med andre ord, om de er integrert eller supplert i historien. Flere av avhandlingene fokuserer også på hvorvidt kvinnen som beskrives er tilhørende en mann. Ord som kone, mor og lignende kvinnelige titler som man gjerne assosierer i sammenheng med en mann, blir lagt stor vekt på. Man ville kunne se at det meste av denne forskningen har kommet fram til at kvinnene i stor grad er tillagt mannen. Fokuset i min masteroppgave vil være å gå enda litt lenger. Vi skal prøve i å se dypere på hvilket språk som brukes i beskrivelsen av kvinnene, ikke bare om de beskrives som kone eller en annen relasjon. Ordene som forfatteren av den aktuelle læreboken bruker for å beskrive historien som angår en kvinne kan ha mye å si for hvordan leseren av boken ser på kvinner i samfunnet de lever i. Ordlyden i teksten har mye å si for om mottageren ser på den aktuelle kvinnen som fortelles om viktig eller ei, uavhengig av hvor viktig kvinnen faktisk er i historisk sammenheng.

Et likhetstrekk i all forskningen som vil bli presentert her, og som er en av grunnene til at akkurat disse materialene har blitt valgt ut, er at de alle undersøker kvinner i historielærebøker. Ut over dette er det flere forskjeller. Et stort flertall av den utvalgte forskningen er svensk, der svensk empiri er undersøkt. Det var dette som ga ideen til å sammenligne svenske og norske historielærebøker over tid. Ut ifra at et flertall av relevant forskning som har blitt funnet er svensk forskning, kan dette tyde på at dette teamet har hatt større fokus og i en lengre periode i Sverige enn i Norge. Dette kan igjen bety at en vil kunne se forskjell på presentasjon og representasjon i de svenske bøkene kontra de norske, men vi må samtidig være forberedt på overraskelser.

Ifølge en debattartikkel i Svenska Dagbladet er kun 15% av navngitte personer i svenske historielærebøker kvinner.¹² Ut ifra det elever lærer gjennom skolebøkene, kan man da få et inntrykk av at svært få kvinner har gjort noe bemerkelsesverdig gjennom historien, men dette

---

¹² Hammer, D., Kopito, E., Åberg, J., Blåder, A.S., 15. november 2016.

er, ifølge den svenske historikeren Dick Harrison som uttaler seg i artikkelen, ikke tilfelle. Han mener at det finnes mange kvinnelige oppfinnere, sterke ledere og andre viktige kvinneskikkelser, men at svært få vet om dem siden de ikke får plass i historiebøkene eller blir presentert på annen måte.¹³ Det første spørsmålet man kan stille seg er: Hvorfor får ikke disse kvinnene plass i bøkene? Dette er et interessant spørsmål som man helt sikkert kan klare å få et svar på, men det ikke dette spørsmålet som skal besvares i denne oppgaven. Det vi skal se nærmere på i denne oppgaven er hvem disse kvinnene som navngis er, og hva står om andre kvinner som ikke navngis.

Ann-Sofie Ohlander er en kjent svensk historiker som i stor grad har fokusert på kvinnehistorie og kvinners synlighet i historielæreboeker. Flere av hennes verker har noe relevans til denne oppgaven, da hun ved flere anledninger har skrevet om kvinner som ikke får plass i historiebøkene. Det er derimot et av hennes verk som er svært relevant for denne oppgaven og det er derfor akkurat dette har blitt valgt ut til å presenteres nærmere. Ohlander har skrevet en utredning etter oppdrag fra *Delegationen för jämställdhet i skolan*. Rapporten har som mål å utrede og undersøke hvorvidt bøkene som benyttes i skolen/undervisningen er likestilte i form av hvordan kvinner beskrives og omtales. Det Ohlander finner gjennom granskning er, som det står i forordet til avhandlingen, *nedslående*.¹⁴

I nevnte rapport har Ohlander gransket fire svenske historielæreboeker, to for grunnskolen og to for videregående nivå. Ohlander forteller at hun har prøvd å velge læreboeker med kvinnelige forfattere, samt læreboeker som er mye brukt/har stor utbredelse i svensk skole.¹⁵ Hun har først og fremst telt antall kvinner som nevnes ved navn i alle bøkene. Vi vil kunne se at telling av antall ganger kvinner nevnes ved navn også er blitt gjort i flere av de andre oppgavene/analysene som vil bli presentert. Ohlander skriver at hun i utgangspunktet ville ta med bilder og illustrasjoner i analysen sin, men at det på grunn av usikre resultater, ikke er tatt med i granskningen. I følge Ohlander ble det vanskelig å bedømme kjønnetenes dominans i bildene, slik at hun ikke har vektlagt disse resultatene i særlig stor grad.¹⁶ Bilder kan tolkes på svært mange måter, og er derfor blitt sett på som et mer usikkert materiale til granskning. Det vil derimot senere i dette kapittelet bli presentert en oppgave som har brukt bildeanalyse som metode.

---

¹³ Hammer, D., Kopito, E., Åberg, J., Blåder, A.S., 15. november 2016.

¹⁴ Ohlander, A.S., 2010., s. 4

¹⁵ Ohlander, A.S., 2010., s. 13

¹⁶ Ohlander, A.S., 2010., s. 27

Ohlander forteller at selv om hun ikke legger mye vekt på bildeanalysene, kan hun se at resultatene av denne står i stil til det hun finner ellers i læreboken.¹⁷ Det Ohlander finner i denne utredningen er at kvinner skrives om i svært liten grad, både ved navn og som en felles gruppe. Noen lærebøker kan skrives på en mer objektiv måte der spesifikke mennesker ikke er i særlig stort fokus, men menneskeheten som en helhet. Det er derimot ikke tilfelle i bøkene Ohlander har undersøkt. Det kommer fram veldig mange menn i bøkene, og spesielt i en av bøkene der det, etter Ohlanders mening, er nesten umulig å finne en side som ikke omhandler menn, enten navngitte eller ikke.¹⁸

Ohlander mener at de aktuelle lærebøkene hun har analysert bærer preg av en gammeldags skriveform der kvinner ikke er en del av historien på noen måte, til tross for at alle bøkene er utgitt etter år 2000. Hun forteller at hun i tilfeller opplever kvinnene som malplassert tillagt til teksten. Etter Ohlanders mening og observasjoner er kvinnene i bøkene i all hovedsak identifisert med mannen og ikke som en del av historien alene, og betegnes med ord som nonne, kone m.m, samt at hun ved flere tilfeller finner uttrykk som hun mener må betegnes som sexistiske.¹⁹ Avslutningsvis forteller Ohlander at de aktuelle bøkene ikke oppfyller læreplanene og kursplanene, og at bøkene har svært mange mangler når det gjelder likestilling²⁰. Funnene Ohlander har gjort er svært nedslående, og det kan tenkes at min hypotese om at svenske lærebøker stiller bedre enn de norske med tanke på både hvor mange og hvordan kvinner presenteres, overhodet ikke stemmer. Det er derimot nesten utenkelig at det kan finnes færre kvinner i de norske bøkene enn resultatene Ohlander har kommet fram til. Ohlander finner at kun 13% av alle navngitte mennesker er kvinner²¹, men vi skal snart se at andre har funnet noe mer positive resultater i sine analyser.

I en lærebok kan en finne utrolig mye informasjon, selv om vi i denne oppgaven kun skal analysere tekst og ikke bilder eller illustrasjoner. Matilda Carlsson har vist at det er mye informasjon man kan få gjennom bildeanalyse av en lærebok, hun har benyttet bildeanalyse som metode for å undersøke kvinners presentasjon i historielærebøker. Hun har skrevet en bacheloroppgave der hun analyserer lærebøker og undersøker kvinners og menns presentasjon i bøkene gjennom bilder.

---

¹⁷ Ohlander, A.S., 2010., s. 27

¹⁸ Ohlander, A.S., 2010., s. 39

¹⁹ Ohlander, A.S., 2010., s. 70

²⁰ Ohlander, A.S., 2010., s. 71-73

²¹ Ohlander, A.S., 2010., s. 39

Matilda Carlsson har i sin bacheloroppgave undersøkt kvinners og menns representasjon i tre forskjellige svenske lærebøker på 4-6 trinn i grunnskolen. Spørsmålene hun besvarer går ut på hvor ofte kvinner og menn blir presentert på bilder, og hvordan kvinner og menn blir framstilt i illustrasjoner som viser vikingmenneskene fra et kjønnsperspektiv.²² Dette gjør at det kan være feil i studien der det har vært vanskelig å definere om det er en kvinne eller mann. En annen mulig svakhet ved å kun basere en analyse på bilder, er, slik som Carlsson selv poengterer, at en analyserer ut ifra sitt synspunkt og ståsted. Hennes syn på likestilling og verden generelt vil kunne influere på hennes definisjoner og bildeanalyse. Dette gjør ikke bare at det er mulig å tolke en skikkelse som egentlig er en kvinne som mann, man kan også tolke situasjonen som utspiller seg på bildet på en annen måte enn fotografen eller illustratøren har tenkt. Når det er sagt, vil det være helt umulig å treffe 100% korrekt når man analyserer bilder eller illustrasjoner, uavhengig av hvor mye man prøver. Når man leser og analyserer en tekst vil resultatene også kunne bli påvirket av verdensoppfatningen til den som analyserer, men tekstforfatterens meninger og baktanker kan bli tydeligere gjennom ordene som er blitt valgt, enn det kan være når en ser på og skal tolke et bilde.

I to av bøkene Carlsson bruker i sin studie, finner hun at det er 28% kvinnerepresentasjon på bildene og illustrasjonene i bøkene. I den tredje boken finner hun at det er 24% kvinnerepresentasjon, og hennes funn er langt høyere enn det som kommer fram i den nevnte artikkelen i Svenska Dagbladet. Carlsson trekker fram at hun ser svingninger i presentasjon av kvinner i de forskjellige periodene, og at de forskjellige bøkene har ulike svingninger.²³

Carlsson konkluderer med at kvinner er sterkt underrepresentert i alle tre bøkene. I hennes analyse er kriteriet for at en bok skal kunne kategoriseres som likestilt, må kjønnene ha minst en 60/40 fordeling i forhold til presentasjon, både når det gjelder antall navngitte mennesker og i forhold til hvordan de forskjellige kjønnene blir omtalt.²⁴ Dette er noe som Berge og Widding, som vi senere skal se nærmere på, tar opp i sin avhandling.²⁵ Ut ifra Carlssons funn er det ingen av disse bøkene som oppfyller disse kriteriene/denne teorien, og bøkene kan, om man utelukkende ser på denne fordelingen, kalles kjønnsdiskriminerende. Min oppgaves intensjon er derimot ikke å finne eller ta en likstillingsvurdering mellom kjønnene i form av hvor mange ganger kvinner nevnes, kontra menn. Uti fra mitt ståsted er det naturlig at det finnes langt færre presentasjoner av kvinner enn menn i bøkene fordi verden frem til nyere tid har vært svært

---

²² Carlsson, M., 2019., s.13-14

²³ Carlsson, M., 2019., s. 16-26

²⁴ Berge, B-M. & Widding, G., 2006., s. 9

²⁵ Carlsson, M., 2019., s. 14

mannsdominerende. Det kan oppleves kunstig at kjønnene skrives om i like stor grad, da dette vil stå i strid med hvordan store deler av historien har foregått. Det vi derimot vil gjøre i min masteroppgave er å se på hva som skrives om kvinner og hvilke typer kvinner som blir presentert, samtidig som resultatet av antall navngitte kvinner kontra menn i de ulike bøkene vil bli presentert. Å se etter en 60/40 fordeling mellom kjønnene er i min masteroppgave ikke hovedpoenget, men kan være interessant.

I en av bøkene finner Carlsson at måten kvinnene er avbildet og illustrert på, og hvilken posisjon de har ut ifra hva man vet gjennom analysen, ikke stemmer med teoriene hun bruker som sier at kvinner ofte er passive og mannen aktiv.²⁶ Carlsson fremhever flere eksempler der kvinnene utfører fysisk arbeid, og ikke er dominert eller underlagt mannen. Selv om det er tydelige forskjeller mellom hvordan disse bøkene framstiller kvinner gjennom bilder, er Carlssons konklusjon at disse bøkene ikke oppfyller likestillingskravet som er fastsatt i den svenske læreplanen. Hun poengterer derimot at det kan tyde på at kvinners presentasjon i nyere lærebøker bryter med noen av de tradisjonelle stereotypene, og at vi er på vei mot en mer likestilt historiebok.²⁷ Dette er interessante funn som forskningsspørsmålene i min masteroppgave baserer seg noe på.

En mer omfattende lærebokanalyse av svenske lærebøker er gjort av to forskere ved Umeå Universitetet, Britt-Marie Berge og Göran Widding. I denne lærebokanalysen er det benyttet 24 forskjellige lærebøker, fordelt på de fire fagene, biologi/naturkunnskap, historie, religion og samfunnskunnskap.²⁸ Målet med denne lærebokanalysen er i all hovedsak å undersøke hvorvidt kjønn er likestilt i de aktuelle lærebøkene. En oppsummering av hva de forteller at de er ute etter å finne,²⁹ Det kunne vært interessant å gå dypere inn på hvordan de forskjellige kjønn kommer fram i andre fag enn bare historie, men det er for denne masteroppgaven ikke fullt så relevant. Vi vil derfor kun se på resultatene fra de analyserte historielærebøkene.

Ett poeng som Berge og Widding beskriver, er at kjønnsperspektivet som kommer fram i de forskjellige bøkene, i stor hovedsak kommer fram gjennom bilder og bildetekster. De forteller at kjønnsperspektiver sjelden er integrert i hovedteksten.³⁰ Dette er et funn som kan ha stor innvirkning i funnene i denne avhandlingen. Som tidligere nevnt, skal vi i min masteroppgave ikke analysere bilder, og i forhold til Berge og Widdings funn kan dette ha konsekvenser for

---

²⁶ Carlsson, M., 2019., s. 27

²⁷ Carlsson, M., 2019., s. 29

²⁸ Berge, B-M. & Widding, G., 2006., s. 10

²⁹ Berge, B-M. & Widding, G., 2006., s. 8

³⁰ Berge, B-M. & Widding, G., 2006., s. 15

resultatet, hvis bøkene jeg skal analysere følger samme trend. I følge Ohlanders funn, følger derimot bildeanalysene samme trenden som tekstanalysene i forhold til presentasjon av kjønn.³¹

Berge og Widding problematiserer at kjente kvinner ikke blir presentert, når kjente menn blir det. Ohlander poengterer det samme i sin avhandling ved flere anledninger.³² Et eksempel som Berge og Widding drar fram er at ingen kvinnelige artister blir nevnt i beskrivelsen av ungdomsrevolusjon som hadde grobunn i musikk fra 1950-tallet frem til i dag (2006), men det blir blant annet Elvis Presley.³³ Berge og Widding mener ikke bare at kvinnene i all hovedsak usynlig gjøres gjennom teksten i de forskjellige bøkene, de mener også at kvinner beskrives som et offer. Det jeg tror de mener med dette er at det ved mange tilfeller gjennom de analyserte bøkene beskrives kvinners mangel på rettigheter, uten at det utdypes eller problematiseres. Kommentarer som at kvinner ikke hadde stemmerett, kan stå i teksten uten noe mer oppklaring. Ut ifra slik jeg forstår teksten til Berge og Widding, mener de at dette er problematisk for leserne, da bøkene kontinuerlig undertrykker det kvinnelige kjønn.³⁴ Jeg er enig med Berge og Widding om at kvinners liv og rettigheter gjennom historien bør utdypes og problematiseres i større grad enn det som kommer fram gjennom disse resultatene, men det er også en fare for at det kan bli kunstig om man utyper for mye.

Petra Olsson har i sin bacheloroppgave undersøkt lærebøker for videregående trinnet fra tre forskjellige tidsperioder og tatt for seg hvor ofte og hvordan kvinner presenteres. Olsson presenterer at hennes hypotese, er at det er en positiv utvikling i hvordan kvinner blir presentert.³⁵ Olsson ser en tydelig sammenheng mellom hva som står i lærebøkene og hva elevene lærer. Hun trekker også fram at om kvinner blir underrepresentert i bøkene, vil dette kunne påvirke kvinnelige elevers interesse av faget, da de har lite å relatere seg til.³⁶ For å analyse tekstene i bøkene, fokuserer Olsson på forskjellige spørsmål som blant annet om kvinnene og kvinnehistoriene i bøkene er integrert i eller som et tillegg til teksten, og om det driver historien framover eller ei. Et annet spørsmål hun stiller er om kvinnene er passive eller aktive. Det vil si om kvinnen drar historien framover i en slags utvikling eller om hun bare er lagt til. Det siste spørsmålene hun stiller er om kvinnes rolle i teksten problematiseres eller ei.³⁷

---

³¹ Ohlander, A.S., 2010., s. 27

³² Ohlander, A.S., 2010., s. 1-72

³³ Berge, B-M. & Widding, G., 2006., s. 16

³⁴ Berge, B-M. & Widding, G., 2006., s. 16-17

³⁵ Olsson, P., 2008., s. 3

³⁶ Olsson, P., 2008., s. 6

³⁷ Olsson, P., 2008., s. 8

Olsson analyserer ikke hele læreboken, men fokuserer på etterkrigstiden. Hennes innledende hypotese var at bøkene fra 1966 og 1967 ville nevne svært få kvinner, og at de ville presenteres som passive kvinner som ikke var en direkte del eller driver av historien.³⁸ Olsson fant derimot at dette ikke stemte. Til tross for at læreboken fra 1966 kun nevner to kvinner etter 1945, er disse kvinnene beskrevet som sentrale for historiens framgang og ikke passive slik som antatt. I læreboken fra 1967 er derimot ingen kvinner nevnt i perioden, og kun tre kvinner er navngitt i hele boken.³⁹ I læreboken fra 1983 er det skrevet om kvinners deltagelse i historien, men som Olsson poengterer, er denne delen klemt inn i et større kapittel der det, etter hennes mening, ikke hører hjemme. Det er i denne læreboken kun nevnt to kvinner ved navn etter 1945, til tross for at læreboken diskuterer hvordan kvinner har blitt «marginalisert i lærebøker i historie»⁴⁰. Olssons funn i læreboken fra 1984 er det som passer best inn med stereotypen. Kvinner er i denne læreboken stort sett presentert som en gruppe og da i sammenheng med hjemmet og husholdningen. Ifølge Olssons analyse presenteres kvinnene i denne boken sjelden utenfor hjemmet. I denne læreboken er ingen kvinner nevnt ved navn.⁴¹

Olssons konklusjon er at hennes hypotese om at man vil kunne finne en stabil utvikling i presentasjon av kvinner, ikke stemmer overens med de funnene som ble gjort i de utvalgte lærebøkene. Olsson forteller at blant annet bøkene fra 2001 er svært forskjellige. Den ene læreboken nevner 10 kvinner ved navn som er svært aktive og en del av historien, mens den andre læreboken nevner få kvinner med navn og beskriver de heller som gruppe.

I de to lærebøkene fra 2001 som Olsson analyserte, er det store forskjeller. Den ene nevner ti kvinner ved navn der de fleste er veldig aktive og er en del av historien. Den andre læreboken nevner få kvinner ved navn, men snakker heller om kvinner som en gruppe.⁴² Flere kvinner er presentert i den ene læreboken fra 2001 enn alle de andre bøkene til sammen, mens den andre læreboken fra 2001 har mindre kvinnepresentasjon enn læreboken fra 1966 og læreboken fra 1983.⁴³ Resultatet viser at det er stor variasjon mellom bøkene og at valg av lærebok vil ha stor innvirkning på hvordan kvinner presenteres. I denne masteroppgaven er det absolutt tatt høyde for at resultater som dette, men i likhet med Olsson, er forventningen at det er en utvikling. I min masteroppgave er det derimot ikke slik at en lærebok som nevner få kvinner ved navn, er

---

³⁸ Olsson, P., 2008., s. 24

³⁹ Olsson, P., 2008., s. 24

⁴⁰ Olsson, P., 2008., s. 24

⁴¹ Olsson, P., 2008., s. 24-25

⁴² Olsson, P., 2008., s. 25

⁴³ Olsson, P., 2008., s.31

ensbetydende med at læreboken inneholder mindre kvinnerepresentasjon enn en annen. Denne masteroppgaven er større og vil gå mer i dybden enn Olsson har gjort, men hennes funn er uansett interessante i det videre arbeidet med min masteroppgave.

Lærebokanalyser er ikke et nytt fenomen, når vi derimot snevrer inn søker etter forskning som tar for seg kjønnsperspektiv eller, enda mer spesifikt, kvinner, har jeg ikke funnet mye relevant norsk. Sissel Anette Mathisen skrev i 1998 en masteroppgave som kan ses på som relevant selv om hun har et noe annet fokus enn det vi skal ha i denne oppgaven. Hun gjennomførte en lærebokanalyse av historielærebøker for gymnaset og videregående skole i perioden 1950-1990. Mathisen fokuserer på kvinners kamp om likestilling og rettferdighet gjennom historien i nesten like stor grad som hun fokuserer på selve lærebokanalysene. Som hun selv skriver: *«Jeg ønsker å kartlegge fremstillingene av stoffet i lærebøkene som tar for seg kvinnehistorisk stoff i den offentlige og det private sfæren og setter den inn i en historisk kontekst i lærebøkene. En slik analyse kan utføres på to måter: ved kun å analysere selve teksten eller ved å sammenligne teksten med utviklingen av vitenskapsfaget»*.⁴⁴ I sin lærebokanalyse har Mathisen forsøkt å følge den sistnevnte metoden.

Som vi kan se gjennom denne delen av kapittelet, blir heller ikke kvinner omtalt i særlig stor grad i de lærebøkene Mathisen har analysert. Mathisen forteller derimot at hun kan se en markant endring i måten kvinner presenteres på etter at de fikk stemmerett. Ifølge Mathisen presenteres kvinnekamp i svært liten grad i bøkene fra 1950-1960-tallet, mens det i bøkene fra 1970-1980-tallet har skjedd store endringer. Her beskrives kvinneliv i langt større grad og kvinnekampens linjer strekker seg mye lengre enn tidligere. I de nyeste bøkene Mathisen har analysert, blir dette omtalt i enda større grad.⁴⁵ Dette er et interessant funn som også jeg vil fokusere på i min masteroppgave.

Ut ifra forskningen og teorien som er blitt gjennomgått i dette kapittelet kan vi se at avhandlinger med kvinner i et historisk perspektiv som tema er relativt nytt. Slik som jeg så for meg, kom temaet kvinnehistorie på agendaen sammen med kvinnekampen på 1970-tallet. Det er trolig at vi også vil kunne se dette i de utvalgte lærebøkene som senere skal analyseres. Slik vi også kan se, er det i stor grad kvinner som interesserer seg for å undersøke tematikk som omhandler kvinner, i hvert fall i forhold til denne utvalgte teorien.

---

⁴⁴ Marthinsen, S.A., 1998., s. 41

⁴⁵ Marthinsen, S.A., 1998., s. 115-124

3. Metode

I dette kapittelet gjennomgås metodene som er brukt i denne analysen. Jeg går nøye gjennom metoder jeg har brukt både i forkant og under analysen.

Historielærere har over lang tid hatt som sin oppgave å utvikle elevenes evne til å forstå hvordan én historisk hendelse har ført til en annen, og mange anser gjerne dette som en selvsagt forutsetning når en er historielærer. Det er blitt anvendt mange ulike pedagogiske strategier for å få elevene til å forstå hvordan og hvorfor fortidens mennesker tok valg, og hvordan omstendighetene de stod i påvirket valgte. Målet har ofte vært å få elevene til å forstå at historie er et resultat av menneskers handlinger, har vært en læringsstrategi som er anvendt lenge før prosessen fikk navnet historisk empati.

Hvordan henger historisk empati og historiebevissthet sammen med denne oppgaven? Historisk empati og historiebevissthet er to begreper som er blitt sterkt vektlagt i den nye læreplanen i historie etter kunnskapsløftet 2020. Denne er nå på vei inn i skolen og vil forandre historiefaget noe, med tanke på at elevene i større grad skal utvikle evner til å se sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtid enn før. Med innføring av disse begreper i skolen er det naturlig å tenke at kvinner i større grad vil bli vektlagt gjennom historieundervisningen. Hvordan skal elever kunne forstå seg selv som en del av historien om ikke halve befolkningen blir inkludert? Tidligere har derimot ikke disse begrepene blitt vektlagt i like stor grad og historieundervisningen har i større grad vært fokusert på å pugge detaljer, framfor å forstå et større bilde.

3.1 Læreplaner

For å gjøre en lærebokanalyse kan det være nødvendig å forstå fagets innhold og dermed hva som er beskrevet i den formelle læreplanen for faget. Deretter hadde det vært mulig å klargjøre hvorvidt den aktuelle læreplanen vektlegger tematikk som direkte fremmer kvinners historie i lærebøkene. Det er viktig å presisere at denne oppgaven ikke tar for seg noen læreplananalyse, men jeg ser på det som relevant å nevne de aktuelle læreplanene.

Lærebokens oppgave er gjerne å oppfylle kravene som stilles i den aktuelle læreplanen. De aktuelle læreplanenes innhold har jeg derimot valgt å la være å presentere. Dette kan nok bli sett på som et utradisjonelt og overraskende valg i sammenheng med en lærebokanalyse, men dette er noe som er nøye gjennomtenkt. Det har vist seg å være langt vanskeligere enn antatt å finne de aktuelle læreplanene som gjelder for de utvalgte lærebøkene. Som Gunn Imsen skriver

har den norske videregående skole en «*læreplanhistorie som en lang og komplisert*».⁴⁶ Siden læreplanen for den videregående skole i Norge ikke ble samlet i ett dokument før i 1976, er det svært vanskelig å finne ut sikkert hva som gjaldt i 1952. Det samme gjelder Sverige, der det også er vanskelig å finne sikkert hva som gjaldt i 1956.

I Norge fikk vi etter hvert *Normalplanen av 1939*, som senere ble etterfulgt av *Læreplan for forsøk med 9-årig skole* i 1959/60. Det er derimot vanskelig å finne ut om dette også gjaldt videregående skole/gymnas. På svensk side er det heller ikke lett å finne ut hva slags læreplan som gjaldt på 1950-tallet.

Fra 1970-tallet og utover er det langt lettere å finne ut hvilke læreplaner som til enhver tid har vært gjeldende, ikke bare i Norge, men også i Sverige. For læreboken *Gjennom tidene* fra 1983-85 gjelder Mønsterplan av 1974 (M74). «*Den videregående skole fikk sin første felles læreplan i 1976 som en følge av at de ulike skoleslagene ble samlet under én lov, lov om videregående opplæring av 1974*».⁴⁷ I Sverige gjelder *Lärplan för gymnasieskolan Lgy70* fra 1971. I Norge fikk vi en ny generell læreplan i 1993 (*L93*), med reform for videregående i 1994 «*Reform 1994*».⁴⁸ I Sverige kom *Läroplan för de frivilliga skolformerna* som ble innført i 1994 (*Lpf94*).

Selv om det etter hvert blir lettere å finne ut hvilke læreplaner som gjelder, er det derimot ikke bare enkelt å finne dem. Etter mye leting har jeg klart å finne noen av læreplanen som gjelder for mine lærebøker. Det er derimot et spørsmål om de er relevante for min oppgave i det hele tatt. Det står ingen eller få punkter som spesifikt sikter til at elever skal lære om kvinner eller kvinnehistorie. For å finne punkter som kan trekkes opp imot de utvalgte lærebøkene for min masteroppgave, må man gå dypt inn i teksten og analysere læreplanenes mål, for så å prøve å finne punkter som kan være tenkt at skal omhandle informasjon om kvinner. Dette er, etter min mening, imot sin hensikt. Læreplanens innhold er ved flere tilfeller veldig overordnet og inneholder ofte ikke spesifikke temaer eller mennesker elevene skal lære om. I *Fagfornyelsen av 2020* kan man forvente og anta at i de tilfeller det står beskrevet at eleven skal kunne «*utforske menneskers handlingsrom og valgmuligheter i konfliktsituasjoner og vurdere konsekvenser av valgene de har tatt*» er det tenkt at dette skal gjelde både kvinner og menn når det er snakk om mennesker. Hvis man ser på likestilling i samfunnet sett opp imot læreplaner,

---

⁴⁶ Imsen, G., 2016., s. 272

⁴⁷ Imsen, G., 2016., s. 273

⁴⁸ Imsen, G., 2016., s. 271

er det derimot vanskeligere å kunne anta at et lignende punkt også omhandler kvinner om det hadde stått skrevet i for eksempel *Normalplan av 1939*.

I stedet for å gå dypt inn i de ulike læreplanene har jeg heller valgt å fokusere på utviklingen av kvinnehistorie som et tema. Siden det står svært lite eller ingenting om kvinner i læreplanene som de utvalgte lærebøkene er skrevet etter, har jeg heller valgt å belyse utviklingen av kvinnehistorie som forskningstema, framfor å diskutere læreplanene ytterligere. Dette har jeg gjennomgått i kapittel 2.

3.2 Metode

For å kunne besvare problemstillingen “hvordan har kvinner blitt presentert i historielærebøker fra etterkrigstiden til nyere tid?” på best mulig måte har jeg valgt å benytte en kvalitativ, komparativ tilnærming til forsknings- og analysedelen av oppgaven. Jeg har riktignok også benyttet en kvantitativ tilnærming og telt opp antall sider pr. lærebok, antall ganger man omtaler og beskriver hhv. en mann eller en kvinne i lærebøkene. Hensikten med dette har vært å få frem et forholdstall om hvor ofte menn og deres handlinger belyses ift. en kvinne, for å få se om det er noen endring i de tre tidsperiodene som er valgt. Flere av oppgavene som presenteres i kapittelet tidligere forskning baserer mye av sitt forskningsresultat på antall kvinner som nevnes kontra antall menn, og bruker dette resultatet for å belyse hvorvidt kvinnene blir presentert likestilt mannen eller ei. Etter min mening vil ikke kun telling av navngitte kvinner alene belyse hvorvidt kvinner omtales i dybden eller ei, og det vil heller ikke kunne vise hele bildet i forhold til hvordan en eventuell utvikling ser ut. Derfor skal jeg i tillegg undersøke hvordan kvinner som en gruppe omtales, og i større grad fokusere på hvordan de ulike kvinnene omtales, og ikke kun konsentrere meg om hyppigheten av omtalelsene. For å finne ut hvilken utvikling vi kan se gjennom tid, gjør jeg en komparasjon i både tid og geografisk. Hver periode sammenlignes med hverandre, og helhetsoppfatningen av utviklingen fra 1950-tallet til 2000-tallet belyses. Samtidig foretas en komparasjon mellom landene, der de to lærebøkene fra de to landene i samme periode sammenlignes, samt forskjellen i utviklingen vil sammenlignes.

Kvalitative metoder egner seg best når en søker å fordype seg og gjennomføre detaljorienterte analyser av et spesifikt fenomen eller emne. Som hoved-metode i denne oppgaven benyttes kvalitativ lærebokanalyse for å undersøke og analysere om og hvordan det er en endring i måten kvinner beskrives på.

3.3 Valget av lærebøker

I mange land er det slik at elevene gjennom historiefaget, skal få en oversikt over fortiden og kunne se ulike sammenhenger i fortiden, slik at de evner å forstå hvorfor samfunnet har blitt slik det er i dag. I forkant av utvelgelsen av lærebøkene, hadde jeg en rekke forventinger og krav som de aktuelle lærebøkene skulle oppfylle for å bli utvalgt.

- Empirien skal inkludere to lærebøker fra hver periode fra hvert land (Norge og Sverige).
- Bøkene bør være utgitt omtrent samme år.
- Bøken skal representere fem ulike perioder.
  - 1950-tallet
  - 1970-tallet
  - 1990-tallet
  - Tidlig 2000-tallet
  - 2015-nåtid
- Bøkene skal ta for seg hele historien, fra antikken til nåtid (lærebokens nåtid).
- Bøkene skal være utgitt av etablerte forlag.

Det var et stort utvalg av ulike lærebøker i markedet, med det viste seg å være få som oppfylte alle kravene. Det som først og fremst viste seg å bli vanskelig var å finne to relevante lærebøker fra Norge og Sverige som ble utgitt på omtrent samme årstall og som i tillegg tok for seg hele historien, samtidig som et av kravene var at bøkene skulle være fra etablerte forlag.

Etter hvert ble det også innlysende at to lærebøker fra hvert av landene som representerte de fem ulike perioder ville bli et for stort/omfattende kildemateriale. Om jeg skulle ha gjennomført en kvantitativ undersøkelse ville dette vært et fint utvalg, men siden dette er en kvalitativ undersøkelse vil det blir for mye informasjon å bearbeide. For å kunne undersøke hvordan utviklingen i lærebøkene har vært, har jeg vært interessert i å analysere alle bøkene grundig og i dybden. Samtidig viste det seg å bli vanskeligere å få tak i aktuelle lærebøker enn på forhånd antatt. Gjennom de norske biblioteksidene hadde jeg vanskeligheter med å finne svenske lærebøker, disse fant jeg derimot på svenske biblioteksider. Gjennom Universitetsbiblioteket i Stavanger fikk jeg sendt disse bøkene til Norge. Etter å ha gjennomgått et stort utvalg av både norske og svenske lærebøker, ble det valgt ut en bok fra hvert land, utgitt i ulike perioder. Periodene valget til slutt falt på var 1950-tallet, 1980-tallet, tidlig 2000-tallet og mellom 2015-nåtid.

Etter hvert som analysen av bøkene kom godt i gang ble det imidlertid klart at selv åtte ulike lærebøker fortsatt ville bli et stort kildemateriale. Om jeg skulle ha gjennomgått alle disse bøkene i det omfang og den dybden denne oppgaven krever, ville jeg måtte kutte ut viktig informasjon og funn. Derfor valgte jeg, etter nøye overveielse, å kun forholde meg til tre perioder, og dermed kutte ned antall lærebøker til seks. For å kunne oppfylle kravene i forskningsspørsmålene jeg har stilt, valgte jeg å kutte ut perioden 2015-nåtid. Kildematerialet er dermed fra de tre periodene 1950-tallet, 1980-tallet og tidlig 2000-tallet.

De norske lærebøkene:

1. Skard, E. & Midgaard, J., 1952. *Verdenshistorie: lærebok for realskolen og gymnasiet* 9. oppl., Oslo: Aschehoug.
2. Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Verden fram til 1600*, 2. utg, Oslo: TANO.
Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1983. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Verden 1600-1850*, Oslo: TANO.
Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, Oslo: TANO.
Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Mot vår egen tid 1920-1945*, Oslo: TANO.
Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Vår egen tid fra 1945 til i dag*, Oslo: TANO.
3. Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001 *Historie 1: verden og Norge før 1850* Bokmål[utg.], 5. utg., Oslo: Cappelen.
Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2: verden og Norge etter 1850* Bokmål[utg.], 4. utg., Oslo: Cappelen.

De svenske lærebøkene:

4. Sönderlund, E. & Seth, I., 1956. *Allmän historia: för gymnasiet*, Svenska Bokforlaget, Bonniers Boktryckeri, Stockholm.
5. Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Vägar till nuet: Forntiden-1800*, Esselte Herzogs, Uppsala
Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *Vägar till nuet: 1800-1945*, Esselte Herzogs, Uppsala

Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *Vägar till nuet: Efter 1945*, Esselte Herzogs, Uppsala

6. Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, *Perspektiv på Historien A*, Gleerups Utbildning AB,

Som vi kan se er noen av disse bøkene i flere deler. Med dette menes at for eksempel *Gjennom tidene* er delt opp i 5 ulike lærebøker som i denne oppgaven utgjør en bok. Det er i denne oppgaven snakk om seks hele lærebøker som tar for seg historien fra antikken til nåtid, som til sammen utgjør 13 deler. Samlet er kildematerialet på 4103 sider, uten innholdsfortegnelse og kildelister. Uten innholdsfortegnelse og kildelister, er det samlede kildematerialet, eller empirien, jeg har undersøkt, på 4103 sider. I kapittel 5.1 finnes en tabell med oversikt over sidetall per bok.

3.4 Innhenting og systematisering av funn

Det empiriske forskingsmaterialet i denne oppgaven er stort, og det er derfor viktig å ha gjennomtenkte metoder for innhenting og systematisering av informasjonen vi finner i lærebøkene. Slik som vi vil se i kapittelet 4, har jeg skrevet om bøkene i kronologisk rekkefølge i forhold til utgivelsesdato. Det er også slik jeg har jobbet for å innhente informasjon. Jeg har også gjennomgått den norske læreboken før det svenske, slik som det er beskrevet i det senere kapittelet.

For å få mest mulig korrekt informasjon fra bøkene, hentet jeg ulik informasjon på ulike tidspunkter. Først og fremst telte jeg navngitte kvinner gjennom hele læreboken, samt noterte hvor i læreboken de var skrevet om. Deretter bega jeg meg ut på å innhente informasjon om kvinner som kollektiv i bøkene. I de eldste bøkene var det svært lite informasjon og det ble dermed ikke systematisert noe nærmere. I de nyere bøkene fant jeg fort ut at det derimot var langt mer informasjon og det ble dermed viktig å samle informasjonen i systemer for å få med viktigste. Under informasjonsinnhenting fra lærebøkene notere jeg ned det som var skrevet om navngitte kvinner og kvinner som kollektiv samtidig. Dette ble så systematisert i ulik informasjon i ulike kategorier.

Først og fremst ble informasjonen inndelt i kategoriene «navngitte kvinner» og «kvinner som kollektiv». Under disse hovedkategoriene plasserte jeg alt som ble skrevet om kvinner i disse underkategoriene:

- a) Monarker og ledere
- b) Kvinnekamp

- c) Kvinner i krig og revolusjon
- d) Mangfold av kvinneroller

Det er flere historiske kvinneskikkelser en gjerne kan forvente seg at blir presentert på en eller annen måte i historiebøkene. Blant annet gjelder dette Elisabeth 1. Hun er en kvinne som vil bli presentert i den første gruppen, monarker og ledere. Under denne gruppen vil andre regjerende monarker og statsledere også bli presentert, slik som Margareth Thatcher. Kvinner som har vært ledende monarker og andre typer statsledere, men som ikke bli framstilt som det i den aktuelle læreboken, vil eventuelt bli presentert i en av de andre kategoriene.

Alle kvinner, navngitte eller omtalt som en gruppe, som direkte har kjempet for kvinner likestilling, eller der kvinners vei til like rettigheter blir omtalt, vil bli kategorisert i kategorien kvinnekamp. Med dette menes at alle funn der kvinners rettigheter eller kamp for likestilling presenteres, vil bli diskutert i denne kategorien.

Kvinner som har bidratt i kriger eller under revolusjoner, eller der kvinners stilling i samfunnet under krig og revolusjon blir omtalt, vil bli diskutert i kategorien kvinner i krig og revolusjon. Jeanne d'Arc er et eksempel på en kvinne som faller inn i denne kategorien.

I den siste kategorien, mangfold av kvinnerollen, vil navngitte kvinner som ikke hører hjemme i noen av de andre kategoriene bli sortert, og dermed kan vi finne nye områder der kvinner blir presentert. Her vil også kvinners stilling i samfunnet, slik læreboken beskriver det, omtalt.

Blir kvinnene presentert i sammenheng med en mann eller alene?

Dette spørsmålet vil ligge til grunn når vi skal se nærmere på om navngitte kvinner blir presentert som en bidragsytende hovedperson i historien, eller om de bare blir presentert sammen med begreper som kone, mor og datter. Får man vite noe mer om disse kvinnene annet enn at det er noens kone, mor eller datter?

Da hele læreboken var gjennomgått, systematiserte jeg funnene og leste nærmere om hvert av dem i læreboken, for deretter å velge bort informasjon som var mindre relevant for analysen. Informasjonen om både navngitte kvinner og kvinner som kollektivt ble som tidligere nevnt samlet i fire underkategoriene og funnene ble så utdypet og satt i sammenheng med hverandre.

Etter at læreboken var blitt gjennomgått og all aktuell informasjon innhentet, gikk jeg igjen inn i læreboken og telte antall navngitte mennesker. Her telte jeg kvinnene en gang til for å forsikre meg om mest mulig riktig antall. I denne delen blir alle navn som nevnes registrert. Det finnes

derimot åpenbart noen unntak her. Jeg kunne valgt å notere absolutt alle forskjellige navn som er blitt skrevet i læreboken eller kun registrert alle navn som blir presentert. Man ville derimot, etter min mening, få utfordringer med begge disse metodene. I flere av bøkene, som for eksempel *Perspektiv på Historien A*, nevnes flere navn som ikke har noe med den historiske sammenhengen å gjøre. I denne læreboken er det ved mange tilfeller en liten ramme der lese- og filmtips presenteres. Her nevnes forfattere av lærebøker og skuespillere som har bidratt til andre verker med en eller annen historisk sammenheng. Disse menneskene har jeg valgt å la være å regne med, da de etter min mening, ikke er med på å presentere hvor mange navngitte historiske personligheter den aktuelle læreboken presenterer. Det finnes også eksempler i min empiri, der vanlige navn for en bestemt periode blir listet opp. I disse tilfellene er det ikke snakk om ekte mennesker, bare listet opp eksempler på navn.

Om man kun skal regne med navngitte mennesker som blir presentert i dybden, vil man også få en definisjonsutfordring: *hvordan skal man definere hvorvidt noen er presentert grundig nok for telling?* Om jeg hadde gjort det slik at ingen som nevnes med mindre enn en setning hadde blitt telt, ville mye informasjon blitt utelatt. Det er nemlig mange personer, både kvinner og menn som ikke utypes, men som fortsatt er av betydning, etter min mening. Det at en kjent historisk kvinne kun er nevnt ved navn og ikke noe mer informasjon, er også en viktig og betydningsfull observasjon i denne oppgaven. Jeg har derfor prøvd å finne en gyllen middelvei mellom å telle alle navn og kun telle de som blir presentert i dybden. Dette har tatt lang tid da jeg ved hvert navn har lest sammenhengen dette menneske presenteres i. Dette har, etter min mening, gitt et ganske korrekt antall navngitte mennesker i de ulike lærebøkene.

4. Kvinner i historiebøker

I dette kapittelet vil jeg beskrive de utvalgte lærebøkene og gå nærmere inn på enkelte funn. Forskningsspørsmålet for denne oppgaven er «hvordan har kvinner blitt presentert i historielærebøker fra etterkrigstiden til nyere tid i Norge og Sverige?»

For å komme nærmere et svar på forskningsspørsmålet, vil vi i dette kapittelet se nærmere på de seks lærebøkene. I noen av lærebøkene vil vi kunne se at få kvinner blir presentert og kvinners historie tar liten plass i læreboken, mens vi i andre lærebøker vil finne presentasjon av kvinner i stor grad. Det er stor variasjon av hva vi vil kunne finne, og alle funnene vil ikke kunne bli presentert fra alle lærebøkene. Vi vil kunne se at kvinner blir presentert i større grad i de nyere lærebøkene og det er derfor naturlig at ikke alle kan bli presentert i denne oppgaven. I dette kapittelet har jeg prøvd å trekke fram lignende funn i de ulike lærebøkene slik at det blir et godt analysegrunnlag. Vi vil kunne observere en forskjell mellom de svenske og de norske lærebøkene i form av at de nevnte kvinnen ikke nødvendigvis er de samme.

Dette kapittelet er delt opp i flere underkapitler slik at det vil bli mer oversiktlig. Underkapitlene er de ulike periodene. Jeg vil gå gjennom bøkene i kronologisk rekkefølge med bøkene fra 1950-tallet først, deretter lærebøkene fra 1980-tallet og til slutt bøkene fra 2000-tallet. I hver periode har jeg gjennomgått den norske læreboken først, deretter den svenske. På slutten av hvert underkapittel har jeg foretatt meg en delanalyse av periodens lærebøker. Hver av lærebøkene vil få en kort presentasjon før funnene for den aktuelle læreboken vil presenteres.

4.1 1950-tallets historielærebøker

4.1.1 Den norske historielæreboken fra 1950-tallet

Verdenshistorie: Lærebok for realskolen og gymnasiet er en norsk historielærebok 289 sider fra 1952, skrevet av Eiliv Skard og John Midgaard. Som en helhet er *Verdenshistorie* mangelfull når det gjelder presentasjon av kvinner. Hovedfokuset i læreboken ser ut til å være på å beskrive de forskjellige krigene og i all hovedsak er menn historiske aktører i denne fremstillingen. Gjennom læreboken nevnes rundt 290 menn og 20 kvinner ved navn. Omtrent halvparten av disse kvinnene som blir nevnt er gudinner eller andre som blir ramset opp og ikke beskrevet. Dette gjelder også menn. Ved flere tilfeller ramsers for eksempel ulike konger opp, uten en lengre introduksjon. Det er altså en betydelig forskjell på hvor mange menn som nevnes, kontra kvinner. Omtrent 15 ganger så mange ulike menn som kvinner nevnes i læreboken. Med andre ord finner vi gjennomsnittlig en navngitt mann per side i læreboken, kontra kvinner som nevnes gjennomsnittlig en gang per omtrent femtende side. Kvinner som kollektivt blir nesten fullstendig utelatt i denne læreboken, og der de nevnes som gruppe, er det svært lite utdypende.

A) Monarker og ledere

Maria Theresia blir presentert som en keiserinne av Østrike i kapittelet Nytiden.⁴⁹ Om henne fortelles det at hun var med på å samle et krigsforbund mot Preussen, men ut over dette domineres fortellingen om Fredrik 2. En beskrivelse som stikker seg ut, og som er grunnlaget for at hun blir nevnt i denne analysen, er disse setningene: «*Maria Theresia hadde vanskelig for å komme over dette tapet. Hun gråt hver gang hun så en schlesier, sies det.*»⁵⁰ Det at hun gråt er nok en beskrivelse som har blitt gjort for å understreke hvor tungt hun tok tapet av sine landområder. Forfatterne kunne ha latt være å ta med denne setningen og fortsatt fått samme resultat i den korte beskrivelsen av henne. Denne beskrivelsen gjør at hun kan oppfattes som svak, og det er ikke slik mannlige ledere blir beskrevet i denne læreboken. Om det hadde stemt at Fredrik 2. eller hvilken som helst annen mannlige historisk figur hadde grått hver dag av samme grunn, hadde det nok det blitt utelatt. Menn er nok, og var nok også på den tiden, like følsomme som kvinner, men fra 1800-tallet har vi sett på menn som viser

Illustrasjonsbilde 1 – Maria Theresia
(Meytens, 1759)

⁴⁹ Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 159-160.

⁵⁰ Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 159.

følelser på denne måten som svake, og svake menn blir sjeldent skildret i historisk sammenheng.

To kvinner som blir beskrevet i denne læreboken, men som får liten plass, er dronning Elisabeth 1. og Maria Stuart. De blir begge presentert med få setninger, og konflikten mellom dem blir nevnt. Omfanget av konflikten blir derimot ikke presentert i sammenheng med de to. Gjennom lærebokens beskrivelser fremstår konflikten mellom de to som liten, når den i virkeligheten var svært stor. Det var ikke bare en konflikt mellom to monarker, men også en religionskonflikt mellom katolikker og protestanter som ikke kommer frem i denne læreboken. Det kommer heller ikke fram i læreboken sammenhengen mellom denne konflikten og senere konflikter mellom England og Skottland. I beskrivelsene i denne læreboken blir Maria Stuart og Elisabeth 1. bare framstilt som to kvinner som helt enkelt krangler om hvem som skal lede landet.⁵¹

B-D) Kvinnekamp, kvinner i krig og revolusjon og mangfold av kvinneroller

Marie Curie er en kvinne som gjerne framstilles som en viktig historisk figur gjennom historielærebøker, men blir i denne læreboken knapt nevnt. Om henne står det «*Pierre Curie og hans hustru Marie var også store kjemikere. De oppdaget radium, som har fått svært mye å si for legevitenenskapen, bl. a. når det gjelder å helbrede kreft.*»⁵² Først og fremst blir Marie Curie beskrevet som *hustru*, og kun med fornavn. Om man ikke har noen bakgrunnsinformasjon om Marie Curie fra før, kan man fort stille spørsmål med hvorfor hun er presentert, da det ikke tydeliggjøres i stor grad gjennom teksten hennes viktige arbeid. Ut ifra forkunnskaper man kan sitte med om likestilling og forholdet mellom mann og kone på denne tiden, er det ikke lett å forstå gjennom denne korte beskrivelsen at de var likeverdige i oppdagelsen av Radium. Det er lett å trekke en slutning om at det er Marie Curies mann, Pierre, som i hovedsak gjorde oppdagelsen av radium, ut ifra måten denne beskrivelsen er skrevet på.

I opprøpsingen av flere mannlige forfattere under den viktorianske perioden, fortelles det om at en kvinnelig forfatter skrev flere lærebøker under dekknavnet George Elliot, men det forklares ikke hvorfor hun skrev under et dekknavn. Det er tenkelig at kvinner skrev under dekknavn på denne tiden fordi det antes få kvinnelige forfattere. Kvinnelige forfattere som skrev under sitt eget navn fikk lite respons og annerkjennelse i samfunnet. Det var ikke utenkelig at kvinner på 1800-tallet hadde arbeid utenfor hjemmet, men det var oftest annen type arbeid enn som forfatter. Kvinners stilling i samfunnet er derimot ikke presentert, så disse

⁵¹ Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 131

⁵² Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 232.

slutningene kan man ikke trekke kun basert på informasjonen som kommer fram i læreboken.⁵³ Kvinner kontekstualiseres på ingen måte i dette avsnittet.

Den eneste navngitte kvinnen som hører hjemme under kategorien *kvinner i krig og revolusjon*, er Jeanne d'Arc. Om henne står det: «*I denne nødstid trådte en ung bondejente fra Øst-Frankrike fram som redningsmann. Jeanne d'Arc hette hun. Hun sa at hun hadde fått åpenbaringer fra Gud om at hun skulle frelse landet. Den franske kongen fikk tillit til henne og hun greidde virkelig å utføre de to ting hun hadde lovt, nemlig å befri Orléans og få kongen kront i Reims. Men kort tid etter ble hun fanget av engelskmennene og brent som kjetter. Hennes arbeid hadde likevel ikke vært forgjeves, for hun hadde fylt franskmennene med tro og begeistring.*»⁵⁴ Denne beskrivelsen er en av de lengre som finnes av kvinner i denne læreboken. Her kommer det fram hvem Jeanne d'Arc var og hva hun gjorde, men hun beskrives ikke særlig i dybden. Det kommer fram at Jeanne d'Arc var en sterk kvinne, men hennes stilling kontekstualiseres ikke. Det kommer ikke fram hvorvidt det var normalt at en kvinne fikk en såpass stor påvirkningskraft i det politiske samfunnet.

Florence Nightingale er også en kvinne som får plass i læreboken. Om henne står det at «under Krimkrigen hadde en engelsk dame, Florence Nightingale, satt seg i spissen for sjukepleien på engelsk side.» Utover dette er hun ikke beskrevet. Forfatteren har fokusert i større grad på hvordan Henri Dunant dannet Røde Kors. Det står ikke at hun var deltagende til at sykepleien ble mer organisert og at kvinner fikk en større rolle innenfor yrket.⁵⁵ På hennes tid var sykepleien er typisk kvinneyrke, men dette kommenteres ikke.

4.1.2 Den svenske historielæreboken fra 1950-tallet

Almän Historien för gymnasiet er en svensk lærebok på 470 sider fra 1956, skrevet av Ernest Sönderlund og Ivar Seth. I likhet med den norske *Verdenshistorie* er det en svært stor forskjell på antall navngitte menn og kvinner. Det var svært tydelig fra første øyekast at navngitte kvinner er underrepresentert i forhold til mennene, noe som gjorde at jeg av nysgjerrighet valgte å også telle navngitte menn. Det er i alt 28 kvinnelige personligheter som blir presentert med navn og 480 mannlige. Det er altså 17 ganger så mange menn som kvinner som blir presentert ved navn. Det vil si at gjennomsnittlig en gang per side blir en mann navngitt, men kvinner kun nevnes ved navn per 17. side. Det er viktig å poengtere at et stort antall av disse navngitte mennene kun er nevnt og ikke utdypet.

⁵³ Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 211

⁵⁴ Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 99-100.

⁵⁵ Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 219.

I gjennomgangen av denne læreboken, vil *kvinnekamp, kvinner i krig og revolusjon og mangfold av kvinnerollen* gjennomgå i samme del. Dette er fordi det finnes svært lite informasjon i læreboken som faller inn under disse kategoriene og det føles da mer riktig å gjennomgå informasjonen i mest mulig sammenheng med hverandre.

A) Monarker og ledere

I *Allmän historia* faller minst 15 av alle de navngitte kvinnene under kategorien monarker og ledere. Det er derimot få av disse som får en lang introduksjon. Kleopatra⁵⁶, dronning Isabella⁵⁷, Anne Boleyn⁵⁸ og Marie Antionette⁵⁹ er eksempler på kvinnelige monarker som i denne læreboken kun får en kort omtale. Elisabeth 1. er en monark som blir pressisert i større grad. Det fortelles at England under hennes styre kan betraktes som landets første storhetstid. I læreboken nevnes det at forskningen ennå ikke har fått klarhet i hvilken grad den engelske politikken ble styrt av dronningen eller om det i hovedsak var rådgiverne hennes som styrte landet. Senere fortelles det at Elisabeth 1. personlig var «*likgiltig i religiösa ting, men hon tvangs av politiska skäl att ta ställning till kyrkofrågen*»⁶⁰ Mary Stuart blir også presentert i læreboken. Konflikten mellom henne og Elisabeth 1. blir nøye forklart. Deres personligheter blir derimot ikke beskrevet. Gjennom teksten er det vanskelig å få et inntrykk av noen av dem som personer. Religionskonflikten mellom dem kommer tydelig fram, og det faktum at de så på hverandre som en stor trussel blir presentert, men noe inntrykk av dem som ledere for landet sitt er vanskelig å få.

Elisabeth 1. og Mary Stuart blir, i motsetning til andre kvinnelige monarker, ikke utelukkende presentert i sammenheng med en mann. Kleopatra blir alltid omtalt i sammenheng med Cæsar eller Antonius.⁶¹ Ferdinand og Isabella blir ved flere tilfeller presentert sammen. Dette er nødvendigvis ikke noe negativt. Selv om Isabella i liten grad blir presentert uten sin mann, blir heller ikke Ferdinand presentert uten sin kone. Ut ifra dette kan en tolke det slik at de styrte landet som en enhet og var likeverdige. Det må poengteres at dette ikke omtales i læreboken. Det at kvinner hadde posisjoner som tradisjonelt sett var mannsdominerte, slik som Elisabeth 1., blir ikke kommentert i noen grad.

B-D) Kvinnekamp, kvinner i krig og revolusjon og mangfold av kvinneroller

⁵⁶ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 68 og 71

⁵⁷ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 147, 164, 172 og 181

⁵⁸ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 193.

⁵⁹ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 309.

⁶⁰ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 195.

⁶¹ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 68 og 71

Kvinneres kamp for likestilling er kommunisert gjennom denne læreboken. Det blir i liten grad omtalt som noen kamp, og kvinners likestilling beskrives ikke utfyllende, men det finnes setninger ved flere tilfeller gjennom læreboken som kan betegnes som en presentasjon av kvinner rettigheter, eller mangel på rettigheter, i gitte perioder. I fortellinger om Sparta nevnes det at alle som hadde fylt 30 år hadde stemmerett.⁶² Det er derimot ikke spesifisert om dette gjaldt kvinner eller ei. Om stemmerett i Athen står det skrevet at «*dels var kvinnorna uteslutna från allt deltagelse i den politiska livet*». ⁶³ Heller ikke her blir det oppklart i teksten hva dette i praksis betydde. Det står ikke hvordan kvinner hadde lov til å delta i politikken. I beskrivelsen av stemmerett i Romerriket får vi derimot en liten oppklaring. «*I Rom fanns en folkförsamling, i vilken alla myndiga, dvs. i regel minst 17 år gamla, fria män fick delta; kvinnor och slaver var här, liksom i alla andra antika stater, uteslutna.*»⁶⁴ Ut ifra denne informasjonen kan det tolkes slik at, selv om det ikke står skrevet i læreboken, inngikk ikke kvinner under *alle* som hadde fylt 30 år i Sparta. Svaret på om dette er en riktig tolkning, kommer ikke fram i denne læreboken. Om man derimot går inn i andre kilder, kan man finne ut at «alle» kun gjelder menn.⁶⁵

Kvinner som et kollektiv blir i svært liten grad nevnt i denne læreboken, hverken i forhold til kvinnekamp eller andre sosiale sammenhenger. Kvinners vei inn i arbeidslivet blir i svært liten eller ingen grad omdiskutert. Under beskrivelsen av arbeidslivet under den industrielle revolusjon, blir det skrevet at *barn- og kvinnearbeid forekom i stor utstrekning*.⁶⁶ Ut over dette får vi lite informasjon om kvinner i arbeidslivet. Hvordan arbeidslivet var i ulike perioder blir omtalt, men det er på ingen måte tydelig om kvinner er inkludert i disse beskrivelsene. Når det gjelder kvinner i andre deler av det sosiale samfunnet er det heller få eksempler å trekke fram. Om riddersamfunnet på 1000-tallet står det skrevet at «*av stor betydelse var att kvinnan under riddartiden fick en mera aktad ställning*». ⁶⁷ Det er ikke utypet i noen grad hva forfatteren mener med at kvinnene fikk en mer respektert stilling. Vi har heller ikke fått mye informasjon om hva slags stilling kvinner hadde før riddertiden, og det er derfor vanskelig å kunne trekke slutninger om hva som kan ha endret seg.

Marie Curie og Jeanne d'Arc er kvinner som vi kan forvente oss å få presentert i historielærebøker. De blir for all del nevnt i denne læreboken, men ikke på en åpenbar måte.

⁶² Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 28.

⁶³ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 36.

⁶⁴ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 55.

⁶⁵ Ødegård, K. 2014., s. 79

⁶⁶ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 335.

⁶⁷ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 132.

Jeanne d’Arc blir presentert i sammenheng med hundreårskrigen og det kommer fram at hun var avgjørende for franskmennene. I teksten blir det derimot ikke tydeliggjort hvorvidt Jeanne d’Arc er kvinne eller mann. «*Det var i detta sammanhag som Jenne d’Arc genomförde sin berömde undsättning av Orléans (1429). Denna händelse tycks ha framkallat en våg av nationell entusiasm och tillförsikt. Jeanne d’Arc togs visserligen till fånga av engelsmännen och avrättads*»⁶⁸ For å vite at det i dette avsnittet snakkes om en kvinne, forutsetter det at leseren har språkkunnskaper som gjør at de vet at Jeanne er et kvinnenavn i Frankrike. Det er derimot ikke en selvfølge at alle vet det.

«*De av tysken Röntgen upptäckta och efter honom uppkallade strålarne är till ovärderlig hjälp vid diagnosen av många sjukdomstillstånd; liksom det av makarna Curie upptäckta grundämnet radium har röntgenstrålarna också blivit av stor betydelse som medel i kampen mot kräfta och andra svulster.*»⁶⁹ Her blir Marie og Pierre Curie omtalt som en enhet. Ingen av dem blir omtalt ved fornavn og de får like stor del i historien. Det kommer fram at det er snakk om to mennesker, men de blir beskrevet som et team.

4.1.3 Deloppsummering

Som vi ser i disse to bøkene fra 1950-tallet, er kvinner ikke i fokus. Hovedfokus ligger på mennene og beskrivelser av krig. Kvinner som kollektiv blir nesten ikke nevnt, og de navngitte kvinnene som blir presentert, utypes i liten grad. Deres posisjon i samfunnet, om det er en regjerende monark eller en annen personlighet med høy stilling, blir i liten grad problematisert eller omtalt. Man får sjelden inntrykk av hva som var normalt for kvinner i de diverse periodene. Disse to bøkene er tydelig veldig like og er skrevet i den samme tradisjonelle stilen for historieskriving. Om vi ser nærmere på forskjellen på antall navngitte menn og kvinner i de to lærebøkene, ser vi at menn blir nevnt omtrent 15 ganger oftere enn kvinner i *Verdenshistorie*, og omtrent 17 ganger oftere enn kvinner i *Allmän historia*. Vi kan også se at det i hovedsak er de samme kvinnene som blir presentert ved navn i begge bøkene. Kampen om kvinners stemmerett er et tema som i liten eller ingen grad blir presentert i disse to lærebøkene. Det kommer i liten grad fram at kvinner på et tidspunkt ikke har hatt stemmerett. Det nevnes så vidt ved et par anledninger at kvinner fikk stemmerett, men uten at dette utypes. Kvinner som kollektiv er mer eller mindre ikke-eksisterende og kvinners stilling i samfunnet blir i liten grad presentert eller diskutert. Det er derimot viktig å poengtere at mennenes plass i samfunnet ikke nødvendigvis blir presentert i dybden heller. Begge bøkene fokuserer i stor grad på å presentere

⁶⁸ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 147

⁶⁹ Sönderlund, E. & Seth, I., 1956, s. 367.

hendelser som ulike kriger og politikk. Her kommer mennesker fram i liten grad. Selv om menn blir nevnt betydelig mange flere ganger enn kvinner, er det ikke dermed sagt at 15 og 17 ganger så mange menn blir presentert i dybden kontra kvinner. En stor andel av mennene som blir presentert med navn blir ikke beskrevet i dybden.

4.2 1980-tallets historielærebøker

4.2.1 Den norske historielæreboken fra 1980-tallet

Gjennom Tidene er en norsk historielærebok bok som er delt opp i 5 ulike deler og har til sammen hele 1304 sider. Den første delen av læreboken heter *Gjennom Tidene: Verden fram til 1600*, og er 2. opplaget av denne læreboken, utgitt i 1985. Del to heter *Gjennom tidene: Verden 1600-1850* og er utgitt i 1983. De tre siste delene er alle utgitt i 1984 og heter *Gjennom tidene: Nasjonalisme, imperialism og demokrati 1850-1920*, *Gjennom tidene: Mot vår egen tid 1920-1945* og *Gjennom tidene: Vår egen tid fra 1945 til i dag*. Alle delene av læreboken er skrevet av Finn Holden, Hallvard S. Holmboe og Jul Myhrvold. Alle fem delene vil heretter bli omtalt som en bok, da dette vil bli mer oversiktlig.

Da denne læreboken er på 1304 sider har det tillatt forfatterne å gå dypere inn på de aller fleste temaene gjennom historien. Læreboken tar nøye for seg politiske forhold i de aktuelle periodene, kriger og revolusjoner, og sosiale forhold. Gjennom læreboken er det en ut ifra mine undersøkelser, rundt 450 forskjellige mannsnavn som blir nevnt gjennom læreboken, og jeg har telt 45 ulike kvinnenavn. Med tanke på at denne læreboken ved flere tilfeller ikke alltid beskriver historien kronologisk, det vil si at den drar tidslinjen bakover for å utype spesifikke temaer, kan det ha oppstått feiltelling. Et helt konkret antall mannsnavn er ikke avgjørende for resultatet i denne undersøkelsen, men det kan gi oss en indikasjon på hvordan forfatterne har prioritert lærebokens sider. Om man kun ser på dette antallet, 450, er dette mange forskjellige menn i løpet av en bok. Denne læreboken er derimot på 1304 sider, noe som vil si at det er omtrent 0,3 mannsnavn per side. Med andre ord er ett mannsnavn omtrent per tredje side. Det er tilsvarende et kvinnenavn omtrent per tredevte side. Dette betyr at det er omtrent ti ganger så mange navngitte menn som kvinner i denne læreboken. Dette i seg selv indikerer en skeivfordeling med svært få kvinner i forhold til menn, men dette er ikke tilfelle i denne læreboken. Selv om det er langt flere navngitte menn enn kvinner, er kvinner som en gruppe til stede gjennom hele læreboken, både i form av underkapitler der kvinners historie er spesifisert, men også ellers gjennom læreboken.

A) Monarker og ledere

Det er hele 13 navngitte kvinner i denne læreboken som passer i denne kategorien. Noen er mer relevante og utypet enn andre. Anne Boelyn, Katarina av Aragón og Maria (Edvard 6. søster) er eksempler på monarker som kun blir nevnt ved navn og ikke utypet⁷⁰. Både Elisabeth 1. og Maria Stuart blir også i denne læreboken omtalt og utypet. Ut ifra lærebokens beskrivelser om Elisabeth 1. kommer det fram at tross hun var kongelig og velutdannet, hadde hun ikke bare ett lett liv. Hun beskrives i læreboken som «*dyktig og intelligent*», samtidig som at det står skrevet at hun var «*hensynsløs mot alle som sto i veien for henne*». ⁷¹ Om Maria Stuart får vi vite lite, og beskrivelsen under underoverskriften «*Maria Stuart-Skottlands dronning, katolikkenes samlingsmerke*», behandler teksten Elisabeth 1. i større grad enn Maria Stuart. Det kommer derimot fram at Elisabeth 1. «*fryktet*» Maria Stuart og at hun «*hadde mer politisk sans enn sin «søster»*»⁷²

Illustrasjonsbilde 2 – Dronning Margareta (Uther, u.d.)

Dronning Margrete er en nordisk monark som i denne læreboken blir presentert. Det står ikke mye om hennes politikk og direkte om hennes lederstil, men forfatteren har presentert noen interessante synspunkt i sammenheng mer presentasjonen av dronning Margrete. Forfatteren skriver at: «*det var noe enestående at en kvinne hadde så stor makt som Margreta, selv om kvinner ofte kunne ha ansvarsfulle og selvstendige stillinger å den tiden.(...). Men det trengtes egenskaper utenom det vanlige hvis en kvinne skulle gjøre seg gjeldende i storpolitikken slik som Margareta. Hun hadde evnen til å se alle sider ved en innfløkt situasjon, hun kunne være taktisk begrensende som få og forstod å ta ett problem av gangen uten å tape de store mål av syne.*»⁷³ Det kommer fram at hun hadde uvanlig mye

makt til å være kvinne på denne tiden, selv om kvinner kunne ha høye stillinger.

Gro Harlem Brundtland, Margaret Thatcher og Indira Gandhi er eksempler på kvinnelige, politiske ledere som blir omtalt i denne læreboken. Margaret Thatcher beskrives som «*den største demokratisk valgte kvinnelige statsministeren i Europa*»⁷⁴ Vi får lite informasjon om henne og hennes politikk, men heller datidens politiske situasjon i Storbritannia. Gro Harlem

⁷⁰ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 321

⁷¹ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 323-324.

Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden 1600-1850*, s. 24.

⁷² Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 324.

⁷³ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 247.

⁷⁴ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Vår egen tid fra 1945 til i dag*, s. 99.

Brundtland blir heller ikke omtalt utdypende. Det eneste som er skrevet om henne er «*Hun var den yngste statsminister i Norge, den første kvinnelige statsminister i Norden og den første statsminister i en Arbeiderparti-regjering som er akademiker*». ⁷⁵ Man kan derimot, ut ifra denne setningen, tyde det slik at hun måtte være en tøff dame for å oppnå en så høy stilling i ung alder. Heller ikke Indira Gandhi har fått en utypet presentasjon i denne læreboken. Under et bilde av henne står det at hun «*var en av de sterkeste lederne i den tredje verden*». Det kommer også fram at hun første en radikal politikk og fikk sterk kritikk. ⁷⁶

B) Kvinnekamp

Kvinnekamp og kvinners vei til økte rettigheter er et tema som læreboken har et gjennomgående fokus på. Det er en rekke kvinner som blir nevnt i sammenheng med kamp om kvinners økte likestilling. 14 av de navngitte kvinnene hører hjemme i denne kategorien, men noen omtales i større grad enn andre. Disse navngitte kvinnene blir i all hovedsak nevnt i de to siste delene av læreboken, men veien til kvinners likestilling omtales i flere deler av læreboken. John Stuart Mills posisjon og syn på likestilling blir blant annet presentert, og han omtales som en av kvinnesakens «*pionerer*». Han mente at fri utfoldelse av personlighet også burde gjelde kvinnene, ikke bare for menn. ⁷⁷ Ifølge læreboken skal han ha ment at kvinner og menn skal ha «*like muligheter til å konkurrere*» om plassen i samfunnet og arbeidsmarkedet. ⁷⁸ Mary Wollstonecraft blir også omtalt som «*en av kvinnesakens pionerer*». Det fortelles at hun ville gjøre kvinnene likeverdige ved hjelp av lik oppdragelse og undervisning for begge kjønnene. ⁷⁹ Det fortelles at hun «*som pedagog*» var opptatt av undervisning og ville at alle barn og unge skulle undervises i alle fag i felles-klasser. Det er derimot ikke utypet om hun hadde en pedagogisk utdanning og eventuelt hva slags utdanning. I læreboken står kommer det fram at det ikke bare var hennes tanker og meninger som «*forarget*». Også måten hun levde livet sitt på fikk oppmerksomhet. I sammenheng med Mary Wollstonecraft blir en annen kvinne som gikk imot samfunnsnormen presentert. Denne kvinnen blir kun presentert under sitt forfatterpseudonym, George Sand. Hun skal, ifølge læreboken blant annet ha gått i mannsklær og «*reiste kravet om fri kjærlighet*». ⁸⁰ Hennes virkelige navn nevnes ikke i denne læreboken. Det kan være fordi man ikke vet hvem hun faktisk var.

⁷⁵ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Vår egen tid fra 1945 til i dag*, s. 138.

⁷⁶ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Vår egen tid fra 1945 til i dag*, s.193-194.

⁷⁷ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 58.

⁷⁸ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 102-103.

⁷⁹ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 101

⁸⁰ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden 1600-1850*, s. 227-228.

Flere internasjonale kvinner som var store bidragsytere i kvinnekampen blir presentert, blant annet Eveline Pankhurst og beskrivelser av suffragettebevegelsen⁸¹, men forfatterne har lagt et enda større fokus på kvinnekampen i Norge. Camilla Collet blir beskrevet i denne læreboken som kvinnesakens mor. Senere kommenteres det at «*Tvert om tok Camilla Collett direkte avstand fra den egentlige kvinnesaken*». Hva forfatteren mener med dette er utydelig. Ifølge teksten skal hun i liten grad ha kommentert kvinners ekteskapelige rettigheter, og at hun ikke omtalte problemene til kvinner som var utenfor hennes stans i det hele tatt. Det er heller ikke tydelig om forfatteren av læreboken sikter til det hun skriver om i sin litteratur, eller om dette er meninger hun uttalte, eller ikke uttalte seg. Ut ifra beskrivelsen av Camilla Collett i teksten er det utydelig hvorfor hun blir kaldt «*kvinnesakens mor i Norge*», da dette ikke er det inntrykket teksten etterlater seg.

Illustrasjonsbilde 3 - Camilla Collet
(Görbitz, 1839)

82

En rekke andre kvinner blir også nevnt gjennom læreboken.

Dette er navngitte kvinner som ikke nødvendigvis er de mest kjente. Noen trekkes fram i direkte sammenheng med kvinnekamp, mens andre trekkes fram i forhold til arbeidsliv og andre sosiale forhold. Fredrikke Marie Qvam og Gina Krog er to kvinner som trekkes fram i sammenheng med kvinneorganisasjoner som ble dannet i Norge sent i overgangen mellom 1800- og 1900-tallet. Forfatterne har beskrevet Krog som «*en myndig organisasjonskvinne, en effektiv møteleder og saklig foredragsholder og debattant*». I læreboken står det at Landskvindestemmerettsforeningen som Gina Krog og 12 andre kvinner stiftet, ble ledet av «*den effektive organisasjonskvinnen Fredrikke Marie Qvam, som styrte bevegelsen med energi og nesten diktatorisk herskervilje*».⁸³ Gjennom teksten framstilles disse kvinnene som sterke og uavhengige ledere. Det er ikke bare et stort antall navngitte kvinner som presenteres i forhold til kampen om kvinners rettigheter og likestilling, det kommer også tydelig fram at dette var noe en stor gruppe kvinner kjempet for over en lang periode, ikke bare et lite knippe kvinner. Det skrives gjennomgående om kvinner og menn som mente at kvinner burde ha like rettigheter som menn, og at dette fikk et virkelig springbrett etter den franske og amerikanske revolusjon. Med dette mener jeg at en del av ideene om likestilling og rettferdighet som ble diskutert og

⁸¹ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 104.

⁸² Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 108-109.

⁸³ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 112.

tatt opp under disse revolusjonene er de samme tankene og meningene som kvinnebevegelsen har basert seg på siden. Forfatteren av denne læreboken har derimot ikke bare malt et glansbilde av denne kampen. Forfatterne har lagt vekt å fortelle om kvinnekampen fra 1960-tallet og til lærebokens nåtid (ca. 1985). Det poengteres i læreboken at likestillingssaken ikke stoppet med at kvinner fikk stemmerett. Forfatteren forteller også at selv om kvinnene i lærebokens nåtid har stemmerett og juridisk like rettigheter som menn, er det en lang vei å gå. Det fortelles blant annet at kvinner tjener mindre enn menn, færre kvinner er i høye stillinger og få kvinner har kommet inn i politikken. Det fortelles at selv om kvinnene på 1980-tallet utgjorde omtrent 40% av yrkesbefolkningen, tjener de mindre enn menn, selv om likelønn er lovfestet.⁸⁴

C) Kvinner i krig og revolusjon

Som nevnt under beskrivelsene av Dronning Margrete trekkes det fram at kvinner «*kunne også kjempe som soldater. Jeanne d’Arc var ikke den eneste som gjorde dette*».⁸⁵ Tross denne bemerkningen, er Jeanne d’Arc derimot den eneste nevnte kvinnen som blir omtalt som en form for soldat i læreboken. Jeanne d’Arc omtales ikke i stor utfoldelse. Om henne står det at hun syntes «*at hun hørte stemmer som befalte henne å gå i spissen for soldatene*». Hennes beskjeder fra gud står omtalt, men ordet soldat brukes aldri om henne. Hun omtales som bondepике. Ut ifra beskrivelsen av henne sitter man ikke igjen med inntrykket av at hun var en del av den franske hæren.⁸⁶ En bemerkning jeg også har gjort meg er at det i læreboken ikke er blitt nevnt andre kvinner som kjempet i krig på samme måte som Jeanne d’Arc. Det i seg selv er ikke et problem, men som sagt så står det at Jeanne d’Arc ikke var den eneste kvinnen som kjempet i krig. Med denne kommentaren kan man nesten forvente å bli presentert for flere slike kvinner, eller eventuelt forstillinger om grupper med kvinner som kjempet i krig, men det blir man ikke.

---

⁸⁴ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Vår egen tid fra 1945 til i dag*, s. 26-30 og 98.

⁸⁵ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 247.

⁸⁶ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 178.

Illustrasjonsbilde 4 – Florence Nightingale (Hering, u.d.)

Florence Nightingale blir presentert i sammenheng med Krimkrigen. «*Florence Nightingale kastet seg med glød inn i arbeidet for de syke og sårede*». ⁸⁷ Det poengteres at det inntrykket som soldatene gjerne dannet seg av henne gjennom brev de skrev hjem, var et romantisert bilde som ikke stemte. «*Florence Nightingale var en enestående effektiv og autoritær organisator. (...) I stadig kamp med legene og de militære myndighetene ordnet hun opp. De var livredde for hennes temperamentsutbrudd og sarkasme. Med utrettelig slit greidde hun å presse dødeligheten på lasarettene ned fra 42% til 2%.*»

Videre fortelles det at hennes arbeid var revolusjonerende for sykepleier-yrket. Gjennom teksten presenteres hun som en sterk kvinne som kjempet for det hun ville utrette. ⁸⁸

I lærebokens underkapittel *Kvinnene under revolusjonen* fortelles det om hvordan spørsmålet om kvinners stemmerett ble tatt opp under den franske revolusjon og Olympe de Guze beskrives. Hun omtales i læreboken som en av «*feminismens pionerer*» og hvordan hun protesterte mot terroren under revolusjonen. Forfatteren forteller at hun hadde planer om å danne en kvinneorganisasjon, men at dette ikke skjedde. Dette argumenteres med at «*hun var ingen organisator og opptrådte helst alene; pennen var hennes våpen*». ⁸⁹ Også kvinner som kollektiv omtales i dette underkapittelet. Det fortelles at kvinner var en stor del av revolusjonens protester og at det ikke bare var de Guze som var engasjert i å få gjennom at kvinner skulle bli likestilt med mennene i utfallet av revolusjonen. ⁹⁰

At kvinner bidro under første verdenskrig blir nevnt, også i denne læreboken. Det fortelles at kvinner tok mennenes plass i arbeidslivet. Det poengteres også at de gjorde en stor innsats i mange typer frivillig arbeid, men det utypes ikke hva forfatteren snakker om. Et poeng som forfatteren kommer med, er at krigen kom «*til å påskynde en av de største sosiale omveltningene i vårt århundre*». Forfatteren mener at det faktum at kvinner måtte jobbe under krigen, og på tross av at de ble presset ut av arbeidslivet etter krigen, gjorde dette at det var mer

⁸⁷ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 21

⁸⁸ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 99.

⁸⁹ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden 1600-1850*, s.148-149.

⁹⁰ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden 1600-1850*, s. 147-149.

selvsagt at kvinnen skulle få stemmerett⁹¹ og at «*fascistene jaget kvinnene ut av arbeidslivet, både for å gi plass for arbeidsløse menn, og for å gjøre det klart at kvinners samfunnsoppgave var å formere slekten.*»⁹²

D) Mangfold av kvinneroller

Som tidligere nevnt, har denne læreboken et stort fokus rettet mot samfunnsmessige forhold gjennom historien. Det er derfor en enorm mengde funn som hører hjemme i denne kategorien. Ikke bare blir kvinner som kollektiv omtalt i stor grad, men det er også en stor mengde navngitte kvinner som blir omtalt. Både kjente kvinner, men også langt mindre kjente kvinner. Kvinner som en gruppe og deres posisjon og tilstedeværelse i samfunnet er i fokus gjennom hele læreboken. Hvordan kvinner hadde det i antikken blir beskrevet, og videre forskjellene mellom kvinners forhold i flere av antikkens samfunn som Athen⁹³, Romerriket⁹⁴ og i Hellenismen⁹⁵. Det er også skrevet i denne læreboken om en kvinnelig filosof i antikken ved navn Hypatia. Hun beskrives som en «*fremtredende kvinnelig filosof*» og det fortelles at hun var offentlig lønnet lærer.⁹⁶

Ikke bare kvinners stilling i Norge eller Europa som beskrives, men også andre deler av verden. Blant annet blir kvinners stilling i Kina omtalt ved flere anledninger og hvordan deres posisjon har forandret seg gjennom tiden. Først og fremst blir den gamle skikken med fotbinding tatt opp.⁹⁷ Senere, i beskrivelsen av Kina på 1600-tallet, kommer det frem at det er uvisst når denne skikken oppsto, og det finnes også ulike forklaringer på opprinnelsen av fot-binding. «*Noen mener at den var et bevisst middel til å holde kvinnen nede*» mens andre «*ser den som et resultat av at man så på kvinnen som en slags pyntegjenstand*».⁹⁸ Ifølge læreboken, ble fot-binding forbudt i Kina i mellomkrigstiden, «*som et første skritt i en frigjøring av kinesiske kvinner*».⁹⁹ Fra 1950-tallet var kvinnene «*formelt likeverdige*» i Kina. De tjente like mye som mennene og de hadde fått «*adgang til tradisjonelle mannsyrker*», samtidig som husarbeidet «*er fortsatt kvinnens område*».¹⁰⁰

⁹¹ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 297.

⁹² Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Mot vår egen tid 1920-1945*, s. 44.

⁹³ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 59, 60 og 63.

⁹⁴ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 93.

⁹⁵ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 77.

⁹⁶ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 81

⁹⁷ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 118.

⁹⁸ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden 1600-1850*, s. 67-68.

⁹⁹ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Mot vår egen tid 1920-1945*, s. 90.

¹⁰⁰ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Vår egen tid fra 1945 til i dag*, s. 186.

Kvinnerns vei inn i yrkeslivet er noe som opptar mye plass i denne læreboken og en rekke navngitte kvinner blir omtalt i den sammenheng. I motsetning til det vi kan få inntrykk av gjennom noen av de andre bøkene, kommer det fram at kvinner ikke på magisk vis dukket opp i arbeidslivet under den industrielle revolusjon, og at kvinners vei til likestilling i alle deler av samfunnet ikke bare har vært en stigning av økte rettigheter, men at det har vært svingninger gjennom tidene. Det fortelles blant annet at med de kulturelle endringene på 1600- og 1700-tallet der kvinner ble mer og mer begrenset «*gav grobunn for kvinneforakt*».¹⁰¹ Ifølge læreboken førte også industrialiseringen til forandringer mellom kjønnene. Industrialiseringen gjorde at produksjon som tidligere hadde foregått hjemmefra nå ble flyttet til fabrikker. Dette gjorde, ifølge forfatteren, at færre kvinner jobbet, spesielt i middelklassen. «*I middelklassen skjedde det etter hvert en fullstendig forandring i kjønnsrollemønsteret*» og at idealet var at mannen skulle forsørge familien mens kvinnen var hjemme. Dette idealet gjaldt i utgangspunktet i middelklassen, men med økt velstand i arbeiderklassen, spredte idealet seg også hit. Det poengteres at et stort flertall av kvinnene som var i arbeid på denne tiden var ugifte kvinner eller eneforsørgere. Forfatteren poengterer at kvinnene etter hvert krevde likelønn, da de tjente rundt halvparten av hva mennene tjente, «*men det varte lenge før det fikk noen gjennomslagskraft, og det er ikke fullt gjennomført den dag i dag.*»¹⁰²

Ragna Nielsen, Kristine Bonnevie, Anna Rogstad, Betzy Kelsberg, Katti Anker Møller, Alexandra Kollontay og Margaret Sanger er eksempler på kvinner i forskjellige deler i arbeids- og organisasjonslivet som læreboken omtaler i større om mindre grad.¹⁰³ Det fortelles at Kristine Bonnevie i 1912 ble den første kvinnelige professoren i Norge og at Ragna Nielsen i 1885 grunnla den første fellesskolen i Norge.¹⁰⁴ Margaret Sanger blir dratt fram, ikke bare som en tidlig yrkeskvinne, men også som en sterk forkjemper for kvinners rettigheter. Det fortelles at hun var helsesøster og kjempet for kvinner skulle få prevensjonsveiledning.¹⁰⁵

Jo nærmere læreboken kommer sin egen nåtid, jo færre navngitte kvinner som hører hjemme i denne kategorien blir omtalt. Kvinner som et kollektiv i arbeidslivet blir derimot beskrevet i svært stor grad. Kvinner i Sovjetunionen under Stalin blir blant annet diskutert. Det fortelles at kvinnene «*gikk inn i arbeidslivet på like fot som mannen*», og at de hadde rett til abort og

¹⁰¹ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden 1600-1850*, s. 35.

¹⁰² Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 94-95.

¹⁰³ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 110, 113 og 116, Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Mot vår egen tid 1920-1945.*, s. 34 og 63.

¹⁰⁴ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, s. 110.

¹⁰⁵ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Mot vår egen tid 1920-1945*, s. 63.

skilsmisse.¹⁰⁶ Om dette var normalt eller ei på denne tiden, forklares ikke. Det kommer derimot fram at på 1930-tallet gjennomførte flere industriland tiltak som skulle «*beskytte de svake som å forby nattarbeid for kvinner og tunge løft for gravide kvinner*». Ifølge læreboken, motsatte kvinneorganisasjonene seg dette, og «*krevde*» at denne beskyttende lovgivningen skulle være lik for alle, «*ellers var den et middel til å skyve kvinne ut av yrkeslivet*».¹⁰⁷

4.2.2 Den svenske historielæreboken fra 1980-tallet

Väger till nuet er en svensk historiebok for videregående som er delt opp i tre deler. Del en tar for seg fortiden til 1800-tallet og er gitt ut i 1985. Del to tar for seg 1800-1945 og del 3 tar for seg perioden etter 1945, delene er utgitt i 1984. Læreboken er skrevet Göran Graninger, Sven Tägil og Kjell-Åke Carlsson, og er totalt på 592 sider. Læreboken inneholder også deler som er skrevet av andre forfattere, der det er flere kvinner som har bidratt. Kvinnelige forfattere som har bidratt i denne læreboken er Kekke Stadin, Eva Österberg, Helle Stiegung, Merete Green-Pedersen, Kerstin Moberg, Karin Westman Berg, Britt-Inger Puranen, Lissie Aström og Marianne Laanatza. Alle underkapitlene som i all hovedsak omhandler kvinner er ikke kun skrevet av kvinner. Flere av disse typene kapitler er skrevet av menn, og flere av kvinnene som har bidratt i læreboken har skrevet deler som ikke i hovedsak omhandler kvinner. Læreboken har stort fokus på samfunnet og ikke minst det dagligdagse i hver periode, og mindre fokus på de utallige krigene. Forfatterne har beskrevet store konflikter i et historisk perspektiv, men i mindre detalj på krigshandlingene og mer detalj på menneskeheten. Gjennom de tre delene finner en bare et lite knippe navngitte kvinner, men det er heller ikke enormt mange navngitte menn sammenlignet med bøkene fra 1950-tallet. I denne læreboken finner vi omtrent 270 navngitte menn og 33 navngitte kvinner. Det blir nevnt en mann omtrent annenhver side og en kvinne omtrent hver 18. side. Det vi ser at det er omtrent 8 ganger så mange navngitte menn i denne læreboken som kvinner. Læreboken fokuserer i mye større grad på mennesker som en gruppe framfor enkeltpersoner. Det kommer tydelig fram at kvinner er inkludert som en del av fellesskapet når forfatterne bruker betegnelser som «*befolkningen*» eller «*innbyggerne*». Dette er både fordi forfatterne kontinuerlig har beskrevet kvinners posisjon i ulike situasjoner og perioder, både med lange og detaljerte beskrivelser, men også med enkle setninger. Samtidig har ikke forfatterne beskrevet historien fra et tydelig mannlig perspektiv. Forfatterne har gjennom hele læreboken beskrevet historien som en tydelig tredjeperson og inkludert alle deler av befolkningen.

¹⁰⁶ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Mot vår egen tid 1920-1945*, s. 34-35.

¹⁰⁷ Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984., *Mot vår egen tid 1920-1945*, s. 21

A) Monarker og ledere

Av de kvinnene som blir navngitte og presentert, er det et stort overtall som faller inn under kategorien *monarker og ledere*. Her har vi dronning Margrete, Elisabeth 1., Mary Stuart, dronning Kristina, Katarina 2., dronning Viktoria og Margaret Thatcher. Det finnes også andre monarker som er blitt nevnt med navn, men disse er ikke presentert i noen form. Noe som er viktig å ha i tankene er at et stort flertall av de navngitte kvinnene, monarker eller ei, omtales i den første av den tredelte læreboken, *Forntiden till 1800*.

Elisabeth 1. er nøye beskrevet som leder. Dette er gjentagende for flere monarker i flere lærebøker. Det forklares i denne læreboken at det finnes grunner til at man ofte ikke får særlig inntrykk av Elisabeth 1. private liv. Det er lett å finne ut hvordan England ble styrt på denne tiden, men vanskelig å finne ut hva Elisabeth 1. tenkte. Forklaringen ligger i at en ikke har funnet noen daglærebøker eller lignende etter Elisabeth 1. der hennes personlighet og personlige liv presenteres. Forfatterne har også vært tydelig på at man kan få ulike inntrykk av henne som person ut ifra hvilke kilder man baserer seg på. De mener at man enten kan få inntrykk av henne som hensynsløs renessanseleder som brøt løfter, eller en omtenksom mor for folket. Elisabeth 1. intensjoner bak at hun ikke ville gifte seg, blir også diskutert i denne læreboken, med flere mulige grunner.¹⁰⁸ En kvinne som ofte blir omtalt i sammenheng med Elisabeth 1. er Mary Stuart av Skottland. I denne læreboken blir hun nevnt, men kun med en liten introduksjon. Om henne står det at hun var farlig for Elisabeth 1. Uavhengig av om man ser på Elisabeth 1. som en hensynsløs leder eller en god mor for folket, uttrykker det en sterk leder. Når Mary Stuart beskrives som en stor trussel for Elisabeth 1., kan man tenke seg at hun også ble sett på som en sterk leder.

---

¹⁰⁸ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 112-115.

Storbritannias tidligere statsminister, Margaret Thatcher, er en kvinne man forventer å finne i en historielære bok, spesielt i en fra 1980-tallet. På 1980-tallet var det fortsatt relativt nytt at kvinner var i ledende posisjoner i samfunnet. Det er enda ikke i dag et stort antall kvinner som har vært statsleder i et så innflytelsesrikt land som for eksempel Storbritannia. På 80-tallet var det enda færre som hadde oppnådd en slik posisjon. Derfor er det underlig at Margaret Thatcher bare blir nevnt i teksten. Det blir ikke presentert noen informasjon om henne som person, kun noen korte setninger om hennes politikk. En setning i læreboken om hennes politikk gjør derimot at en kan danne seg et lite bilde av henne som person.

Illustrasjonsbilde 5 – Margaret Thatcher (Anon., 1982)

Thatchers mål var «*To put the Great back into Britain*». Ut ifra dette kan man få inntrykk av at Thatcher var en sterk kvinne med store mål for England.¹⁰⁹ Det at hennes mål blir tatt opp, gjør at man får inntrykk av en sterk kvinne. Det er dette inntrykket samfunnet generelt har av henne. Hun blir tross alt omtalt som gjenkvinnen. Dette er derimot ikke det inntrykket man skaper seg gjennom tekstens beskrivelser.

Den svenske dronning Kristina var en monark som ofte blir omtalt i de svenske historie lærebøkene, men ikke nødvendigvis de norske, noe vi vil kunne se i dette kapittelet. Også i denne læreboken blir dronningen omtalt. Det er derimot ikke mye informasjon om henne som person. I motsetning til beskrivelsen av Elisabeth 1., blir ikke dronning Kristinas valg om å ikke gifte seg utypet i noen grad, annet enn konsekvensene det fikk for Sverige. «*Kristina hade av någon anledning för avsikt att inte gifta sig.*»¹¹⁰ Grunnen til at hun ikke hadde til hensikt å gifte seg tas ikke opp. Det kan være flere grunner til at hun ikke ville gifte seg. Det kan tenkes at hennes argument var at hun ikke ville dele tronen med en mann, men denne tolkningen diskuteres ikke.

¹⁰⁹ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *Efter 1945*, s. 82.

¹¹⁰ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 168.

B) Kvinnekamp

Læreboken *Vägar till nuet*, har, som nevnt, et gjennomgående fokus på kvinner som kollektiv. Fokuset ligger også på å beskrive kvinners vei til likestilling. Elin Wägner er en kvinne som faller inn under denne kategorien. Elin Wägner er en av flere kvinner som blir nevnt som eksempler på kvinner som kjempet hardt for kvinners likestilling i et kapittel i læreboken som heter «*Kvinnorörelsens vägar till nuet*». Her blir kvinners kamp for rettigheter fra starten av 1900-1970-tallet nøye beskrevet. Et inntrykk man gjerne kan få i sammenheng med kvinners kamp for rettigheter er at dette var noe alle kvinner ville. Denne læreboken presenterer derimot også den andre siden av saken, og det fortelles at mange kvinner ville beskytte de tradisjonelle kjønnsrollene.¹¹¹ Blant en del kvinner, blant annet Elin Wägner, lå det en sterk tiltro til at kvinner i de landene der de hadde politiske rettigheter, ville kunne influere samfunnsutviklingen i en retning mot økt medmenneskelighet både innad i landet, men også mellom landene.¹¹² Det er tydelig gjennom teksten at dette var en mening noen hadde, ikke alle, og ikke nødvendigvis en mening som forfatteren har. Noe som er overaskende er at denne læreboken ser ut til å ha et fokus på å tydeliggjøre ikke bare de som var for kvinnelig stemmerett, men også at mange var imot. I forhold til spørsmålet om kvinnelig stemmerett i Sverige i 1917, fortelles det om flere bekymringer som befolkningen hadde. Det skal ifølge læreboken ha vært bekymringer at om kvinner fikk stemmerett, ville hun være en altfor opphisset og følelsesmessig velger. I tillegg skal flere ha vært bekymret for at dette kunne føre til at mannen måtte ende opp med å være hjemme med barna. Det er derimot tydelig ut ifra skrivemåten at dette ikke er noe forfatteren nødvendigvis mener, men at dette var meninger som opptok samfunnet i 1917.

C) Kvinner i krig og revolusjon

Det er flere kvinner man kan være forberedt på å bli presentert for i en historielærebok, som faller inn under kategorien kvinner i krig og revolusjon. Man kan forvente at Jeanne d'Arc og Florence Nightingale blir omtalt, men det er ikke tilfelle i denne læreboken. Kvinneliv under revolusjoner og kriger er noe som får generelt lite oppmerksomhet. Det kan mulig ha en sammenheng med at denne læreboken ikke har et stort fokus på kriger. Jeanne d'Arc blir ofte skrevet om i sammenheng med hundreårskrigen mellom Frankrike og England, men dette blir hun ikke i denne læreboken.

¹¹¹ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *Efter 1945*, s. 96-98.

¹¹² Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *Efter 1945*, s. 96.

Kvinneres stilling under krig og revolusjon kommer til syne ved noen anledninger. Det er blant annet nevnt at kvinner, gamle og barn hadde hovedansvaret for jordbruket da mennene i Sverige var i krig mot Tyskland på 1600-tallet. De klarte noenlunde å holde jordbruks-produksjonen oppe, men dette gikk på bekostning av annen produksjon og med personlige offer.¹¹³ I denne læreboken er det kun ett annet eksempel på kvinners liv under krigs- eller revolusjonsperioder. I et kapittel om nazismens fremgang er kvinner i det nazistiske partiet omtalt. Gjennom undersøkelser av medlemmene er blitt oppdaget at få av det totale medlemstallet var kvinner. Ut ifra måten teksten er skrevet, kan det tolkes slik at det er forfatteren som begrunner dette med kvinners rolle innenfor politikken. Det er derimot ingen tydelig forklaring på hva som menes med dette eller hva kvinners rolle i politikken var, annet enn at kvinner skulle ha mulighet til å oppnå lederstillinger utenom i de spesielle kvinnelige organisasjonene.¹¹⁴ Dette er ingen oppklaring i hva forfatteren sikter til, eller en tydelig presentasjon av kvinnenes stilling innenfor nazismen.

D) Mangfold av kvinneroller

Kvinner som kollektiv i samfunnet er noe denne læreboken fokuserer på i stor grad. Den siste delen av læreboken, *Efter 1945*, er den delen som i minst grad nevner kvinner i noen kategori, sammenlignet med de andre delene av læreboken. Kvinner omtales blant annet i forhold til arbeidsfordeling under jeger og samler samfunnet, middelalderen, på 1500-tallet og på 1800-tallet. Forfatteren argumenterer fra et biologisk ståsted i skildringer om arbeidsfordelingen i jeger- og samlersamfunnet. Kvinnen ble bundet til boplassen grunnet amming av barn og at helt siden eldgamle tider har dette biologiske faktum sannsynligvis styrt utformingen av menneskelige kjønnsroller. Forfatteren skriver at selv om kvinnene måtte holde seg nær boplassen, hindret ikke dette dem fra å delta i arbeidet.¹¹⁵ I teksten er det utdypet hva som var de kvinnelige systemene og det er poengtert at deres arbeid var minst like viktig som mennenes. Forfatteren har også skrevet at dette forklarer hvorfor kjønnene pleier å være relativt likestilte i jegersamfunnet.¹¹⁶ Senere i læreboken skrives det at om man skal peke på et punkt i historien der kvinners stilling kan ha begynt å «forverres» fra den opprinnelige mer likeverdige posisjonen, er det da man mer allment gikk bort fra jordbruk med hakke over til andre metoder.¹¹⁷ Mennene tok i større grad over arbeid som foregikk utenfor hjemmet fordi arbeidet

---

¹¹³ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 160.

¹¹⁴ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *1800-1945*, s. 187.

¹¹⁵ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 8.

¹¹⁶ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 9.

¹¹⁷ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 13.

ble mer fysisk tungt. Her forklares det tydelig at kvinners stilling har forandret seg gjennom tiden, ikke bare mot mer likestillt.

I et kapittel ved navn *Kvinnan under 1500-talet* har forfatteren forklart i detalj hvordan kvinner levde på 1500-tallet både i forhold til deres rettslige stilling, innenfor produksjonen og innad i familien. Det kommer tydelig fram at selv om det var svært uvanlig at kvinner hadde et yrke slik som vi tenker på i dag, bidro de i veldig stor grad i produksjon, gjerne i sammenheng med mannen i huset sitt yrke. Det tydeliggjøres gjennom teksten at kvinner på 1500-tallet hadde et svært lite fritt liv.¹¹⁸ «*Kvinnan var och förblev omyndig och hade inte rätt att sjölv bestämma över sitt liv eller sin egendom.*»¹¹⁹ I del to av læreboken, fortelles det at kvinner på midten av 1800-tallet fikk en friere stilling og rett til høyere utdanning.¹²⁰ Hva forfatterne mener med *friere stilling* blir derimot ikke diskutert noe mer før senere i læreboken. Det blir derimot ikke mye tydeligere når man leser i underkapittelet *Kvinnornas sociala situation i Sverige på 1800-talet*, utdrag som «*kvinnan var så gott som tvungen att gifta sig för att kunna försörja sig*».¹²¹ Forfatteren poengterer at selv om kvinner i teorien fikk større muligheter hva gjaldt utdanning, var det i praksis få kvinner som hadde mulighet til å benytte seg av dette da det var kostbart. Det trekkes heller ingen tydelige linjer i dette kapittel til hvordan kvinner har hatt det før, og det er derfor ikke åpenbart hva som har forandret seg.¹²²

Kvinnens arbeidsliv har forandret seg enormt fra jegersamfunnet til i dag, eller i denne lærebokens tilfelle, til midten av 1980-tallet. Dette er derimot ikke noe som kommer svært tydeleg fram i læreboken da det finnes få skildringer av kvinners liv mellom midten av 1800-tallet og rundt 1950 tallet. I korthet har forfatteren beskrevet hvordan kvinner fra etter krigen i større grad søkte arbeid utenfor hjemmet, men dette blir ikke utdypet i stor grad. Det er derimot skrevet at dette fikk «*konsekvenser*» for hvordan barnetilsyn og barneoppdragelse foregikk.¹²³

4.2.3 Deloppsummering og sammenligning med 1950-tallets lærebøker

Som vi ser i disse to bøkene, *Gjennom tidene* og *Vägar till nuet*, er fokuset i større grad på mennesker i historien, kontra en klassisk hendelseshistorie, slik vi så i bøkene fra 1950-tallet. Det er tydelig at kvinnene på 80-tallet har fått en høyere og mer likestillt stilling i samfunnet, da dette skinner godt gjennom i måten bøkene er skrevet på. I begge bøkene finner vi ved flere

¹¹⁸ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 118-121

¹¹⁹ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985, *Forntiden till 1800*, s. 118.

¹²⁰ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *1800-1945*, s. 36.

¹²¹ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *1800-1945*, s. 68.

¹²² Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *1800-1945*, s. 68-69.

¹²³ Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984, *Efter 1945*, s. 90.

anledninger beskrivelser av kvinner under egne kapitler, der deres posisjon blir omtalt og diskutert. Vi kan derimot også finne beskrivelser av kvinner gjennom bøkene og det er tydelig at det er en del av samfunnet, og ikke bare bi-karakterer. Begge bøkene diskuterer kvinners posisjon i samfunnet, ved å presentere flere synsvinkler ved flere tilfeller. Det er tydelig at kvinners historie, og da spesielt kvinners vei til likestilling og like rettigheter, ikke bare har gått framover, men at det har vært både oppturer og nedturer.

I motsetning til bøkene fra 1950-tallet, kan vi i disse bøkene se at navngitte kvinner som ikke bare er monarker og ledere også har fått plass. Blant annet legger begge disse bøkene stor vekt på kvinnekamp og i den sammenheng nevnes mange ulike kvinner. Kvinners vei inn i arbeidslivet blir også beskrevet ved flere tilfeller i begge bøkene, og her nevnes, slik vi har sett, spesifikke kvinner som har hatt betydning for kvinner i arbeidslivet. Det er tydelig gjennom disse to lærebøkene at det har vært en samfunnsendring siden de to tidligere bøkene ble utgitt.

4.3 2000-tallets historielærebøker

4.3.1 Den norske historielæreboken fra 2000-tallet

Det norske lærebokbidraget fra 2000-tallet er en bok som er delt opp i to deler. *Historie 1: Verden og Norge før 1850* er utgitt i 2001 og *Historie 2: Verden og Norge etter 1850* er gitt ut i 2002. Begge delene er skrevet av Ivar Libæk, Øivind Stenersen, Asle Sveen og Svein Arild Aarstad. De to delene utgjør til sammen en samlet bok på 986 sider. I læreboken finner jeg ca. 420 ulike mannsnavn og 70 kvinnenavn. Dette vil si at det nevnes en mann omtrent hver 2,3 side, og det nevnes en kvinne per 14. side. I denne læreboken finner vi kun seks ganger så mange navngitte menn som kvinner. Det er et stort mangfold av ulike kvinner som blir presentert ved navn i denne læreboken. Kvinner som kollektiv og deres stilling i samfunnet blir presentert ved noen anledninger. Ved de tilfeller der betegnelser som *befolkningen* blir brukt, kan man raskt trekke slutninger om at kvinner er inkludert i denne fellesbetegnelsen. Læreboken er skrevet med et tydelig tredjepersonsperspektiv der kjønnene mann og kvinne ikke nødvendigvis defineres. Man må dermed anta at forfatterne snakker om menneskene som en helhet der det ikke er definert.

A) Monarker og ledere

I motsetning til det vi kan finne i en del av de andre bøkene, finner vi i denne læreboken ikke et stort antall monarker. Elisabeth 1. er en kvinnelig monark som vi finner i alle lærebøkene i dette utvalget. Vi finner henne også i denne læreboken, men slik som en del av de andre kvinnelige monarkene vi kan finne i denne læreboken, blir hun ikke omtalt i særlig stor grad.

Forfatteren av læreboken har lagt større vekt på utenrikspolitikken til England på denne tiden og knusing av den spanske armadaen, enn å beskrive landet under Elisabeth 1. sitt styre.¹²⁴ Vi får derfor et lite inntrykk av dronningen. Andre kvinnelige monarker som blir nevnt, men ikke utdypet, er Maria Theresia (i en bildetekst)¹²⁵ og Katarina den store.¹²⁶ Dronning Margrete blir derimot behandlet i større grad enn de andre kvinnelige monarkene. Gjennom hovedteksten blir ikke Margrete beskrevet i stor grad, men det er derimot en stor tekstboks som behandler noe av hennes yngre liv. Der blir hun framstilt som en sterk kvinne, selv da hun var gift. Det står blant annet skrevet: «*Margrete var på denne tiden i tenårene, men hun var den som visste råd for å komme ut av uføret. Margrete vek ikke tilbake for løgn og manipulering da hun styrte de tre rikene.*»¹²⁷ Forfatterne har også beskrevet at hennes giftemål med kong Håkon 6. fikk konsekvenser, at «*Norges danskfødte dronning kom selv til å spille den dominerende politiske rollen i kampen om Norden.*»¹²⁸ Gjennom disse setningene kommer det tydelig fram at dronning Margrete hadde stor innflytelse i det politiske spillet mellom landene i Norden på 1300-tallet. Hennes høye posisjon i samfunnet blir derimot ikke omdiskutert. Det kommer ikke fram om det i Norden på denne tiden var normalt at en kvinnelig regjerende monark hadde så stor innflytelse.

Selv om denne læreboken ikke presenterer et stort antall regjerende monarker, er det derimot flere andre navngitte kvinner som blir plassert i denne kategorien. Her av kvinner som hadde stor politisk innflytelse i de aktuelle periodene, eller som bemerket seg politisk, som Alexandra Kollontaj. Med bakgrunn i hvordan hun blir beskrevet kan det argumenteres for at hun også hører hjemme i kategorien kvinnekamp. Tekstens fokus er i all hovedsak på hennes politiske kamp for likestilling. Hun var minister for sosiale forhold i Sovjetunionen i 1918, et styre dominert av menn. I en bildetekst fortelles det at hun kom «*i konflikt med mennene i bolsjevikpartiene når det gjaldt vilkårene for kvinners likestilling med mennene.*»¹²⁹

Om Margaret Thatcher står det at hun sa «det finnes ikke noe samfunn, bare individer».¹³⁰ Hennes politiske syn kommer fram gjennom teksten. Det kan også forstås gjennom teksten at hun hadde stor politisk innflytelse, også internasjonalt. «*Rundt 1980 innledet Storbritannias*

¹²⁴ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 163-165.

¹²⁵ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 223.

¹²⁶ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 246.

¹²⁷ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 379.

¹²⁸ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 380-381

¹²⁹ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 144-145.

¹³⁰ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 360.

konservative statsminister, Margaret Thatcher, (1925-), en politisk høyrebølge i Europa...»¹³¹.

Det står aldri direkte, men ut ifra teksten kan man tyde det slik at hun var en sterk leder med stor innflytelse. En annen kvinnelig leder som man nesten kan forvente seg at blir omtalt i en norsk historiebok fra 2000-tallet, er Gro Harlem Brundtland. Navnet hennes har blitt skrevet ved en rekke tilfeller i denne læreboken, men hun blir i liten grad presentert, hverken som menneske eller politiker. Forfatteren har beskrevet noen politiske forhold under hennes regjeringstid, men læreboken har heller fokusert på å presentere hennes mannlige kollegaers politikk, slik som Kåre Willoch og Carl I. Hagen.¹³² Det kommer fram at det utover 1970-tallet trådte flere og flere kvinner inn i politikken. Under et bilde av Brundtlands andre regjering står det at den vakte internasjonal oppsikt på grunn av det høye kvinneinnslaget.¹³³ Det er ikke

utypet i stor grad hvordan dette ble mottatt i den norske politikken, utover en setning som stikker seg fram. Det står skrevet at «den aktive og samfunnsengasjerte kvinnebevegelsen tvang partiene til å slippe kvinner inn i politiske lederstillinger og på partilistene.»¹³⁴ Det kommer fram at antall kvinner i politikken økte, men det at Gro Harlem Brundtland ble Norges første kvinnelige statsminister presenteres ikke.

Illustrasjonsbilde 6 – Gro Harlem Brundtland (Anon., 2013)

Det er svært få av kvinnene som blir omtalt som politiske ledere eller viktige innenfor politikken, som blir beskrevet i dybden. Det er derimot et stort mangfold av forskjellige typer kvinnelige leder i forskjellige deler av verden som blir nevnt. Violeta Chamorro i Nicaragua blir nevnt og det står at hun vant valget i 1990.¹³⁵ Indira Gandhi skrives om i større grad og det kommer fram at hun tok i bruk «drastiske virkemidler» for å modernisere India.¹³⁶ Benazir Bhutto (verdens første kvinnelige islamske statsminister)¹³⁷, Magawati Sukarnoputri (president

¹³¹ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 360.

¹³² Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 377-385.

¹³³ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 378.

¹³⁴ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 379.

¹³⁵ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 428.

¹³⁶ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 455.

¹³⁷ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 457.

i Indonesia)¹³⁸ og Corazon Aquino (Filippinenes første kvinnelige president)¹³⁹ er eksempler på kvinnelige politiske ledere som blir nevnt.

B) Kvinnekamp

Gjennom læreboken blir det ved flere anledninger presentert flere sider i kampen om kvinners rettigheter. Både Rousseau og Montesquieu var imot at kvinner skulle få stemmerett. Rousseau skal, ifølge læreboken, ha ment at kvinner ikke trengte noen form for utdanning i den moderne form da kvinners plass i samfunnet var i hjemmet og «...at jenter fra naturens side var skapt for å føde barn, være mødre og gode hustruer for mannen.»¹⁴⁰ På denne tiden var ikke dette en radikal og unormal holdning å ha til kvinner og det er ikke problematisk at læreboken tar opp dette. Noe som er verdt å bemerke seg, er at læreboken beskriver kvinners kamp for rettigheter kortfattet. I sammenheng med skildringene av Den Amerikanske og Den franske revolusjonen blir kvinners syn på sine rettigheter og plass i samfunnet belyst, men ikke grundig.¹⁴¹

Det trekkes fram at kvinner under Den Franske revolusjonen kjempet for kvinners rettigheter. Olympe de Gouges er en kvinne som flere lærebøker vender tilbake til. Hun blir også i denne læreboken presentert, men ikke i detalj. I en bildetekst av henne står det at «*hun gjorde seg bemerket under revolusjonen med tallrike brosjyrer om kvinners rettigheter*».¹⁴² Hun beskrives ikke noe mer i dybden enn dette. I beskrivelsen av Den Amerikanske revolusjon legges det fram at mange kvinner aktivt deltok i frigjøringskampen, men at det ikke ga dem stemmerett.¹⁴³ Om det var slik at det store flertallet av kvinner engasjerte seg i diskusjonen om økt stemmerett, blir ikke diskutert. I læreboken kommer det fram at mellom 1850 og første verdenskrig ble stiftet en rekke kvinneorganisasjoner og at kvinnene ikke kun la vekt på å få stemmerett, en også økonomisk likhet.

Kvinnekampen fra 1960-tallet blir også beskrevet i læreboken. Det kommer derimot ikke fram i detalj hva de kjempet for og hvorfor de mente at kampen ikke var vunnet med stemmerett. «*nyfeminismen var svært opptatt av at kvinner måtte få et positivt selvilde, og at de måtte stå sammen i kampen mot «mannssjåvinismen»*». De ville utvikle en egen kvinnekultur med vekt på «*myke verdier*», «*og de var mer opptatt av frigjøring enn av likestilling*».¹⁴⁴ Det er i liten

¹³⁸ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 459.

¹³⁹ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 460.

¹⁴⁰ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 244.

¹⁴¹ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 249-278.

¹⁴² Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 263, 267.

¹⁴³ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, *Historie 1*, s. 256, Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 46.

¹⁴⁴ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 339-354.

grad tydeliggjort at kvinner ikke hadde lik lønn som menn og at det var strid om abortloven, samt andre temaer kvinner var opptatt av på denne tiden. Det kommer heller ikke fram om denne «nyfeminismen» var noe som opptok kvinner flest, eller en viss gruppe kvinner.

C) Kvinner i krig og revolusjon

Jeanne d’Arc har fått en liten halvside dedikert til sin historie.¹⁴⁵ Gjennom teksten blir hun framstilt som en sterk kvinne som var Frankrikes redning på 1400-tallet. Teksten gir uttrykk for at dette var en kvinne som var svært viktig for Frankrikes historie og kamp mot Storbritannia, og det skrives at hun i ettertid har blitt sett på som et symbol på fedrelandskjærighet i fransk historie.¹⁴⁶ Konkret hva hun gjorde i de franske styrkene annet enn at «...med den unge jomfruen i spissen gikk de franske styrkene fra seier til seier.» kommer ikke fram.¹⁴⁷ Det er brukt mer plass i denne rubrikken på å fortelle om at Storbritannia førte rettsak mot henne og hva hennes henrettelse hadde å si for den franske nasjonalfølelsen, enn å beskrive henne som person og hva hun utrettet. Språket som beskriver henne, kan

Illustrasjonsbilde 7 – Jeanne d’Arc (Anon., 1450-1500)

problematiseres. I det tidligere nevnte sitatet beskrives hun med ordene «den unge jomfruen»¹⁴⁸. Det er ordet *jomfru* som her stikker seg fram. Med ordet *jomfru* assosierer en gjerne med renhet og uskyld. På 1400-tallet var det klart at det var viktig at en ung ugift kvinne var *jomfru*. Det kan derimot bli sett på som unødvendig å ha med dette i beskrivelsen av henne da det ikke har noe med det hun utrettet. Det er mulig at forfatterne har beskrevet Jeanne d’Arc som *jomfru* og *bondejente* nettopp fordi vi assosierer det med uskyld, for å tydeligere belyse at hun var en helt alminnelig, ung jente som utførte tilsynelatende mirakuløse seiere for de franske styrkene, men det er ikke sikkert.

Det er ingen hemmelighet at kvinner hadde en sentral rolle i å holde samfunnet ved like under første verdenskrig. Dette faktum beskrives i denne læreboken. Det var ikke bare det at mange kvinner nå fikk lønnet arbeid som var en samfunnsforandring under krigen. Ifølge læreboken ble også kvinnenens hår og skjørt kortere, av praktiske grunner. «Krigen førte til økt respekt for kvinnenens samfunnsinnsats, og det var ingen tilfeldighet at

¹⁴⁵ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, s. 120.

¹⁴⁶ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, s. 120.

¹⁴⁷ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, s. 120.

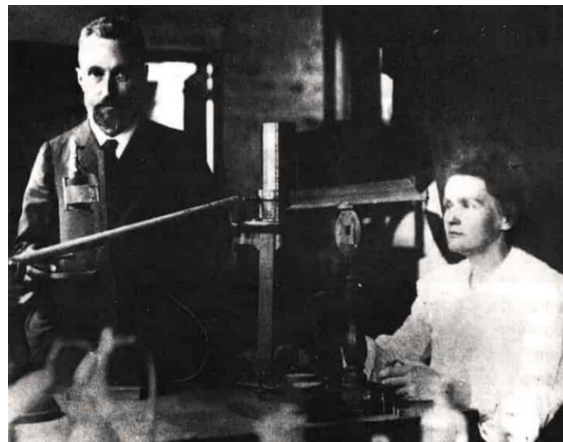
¹⁴⁸ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001, s. 120.

*mange land gav kvinnene stemmerett rett etter krigen».*¹⁴⁹ Det kommer ikke fram at kvinner ble presset ut av arbeidslivet igjen etter krigen.

D) Mangfold av kvinneroller

I beskrivelsene av Athen under antikken, blir demokratiet i Athen kalt «*en klubb for menn*».¹⁵⁰ Det poengteres her at det var slaver og kvinner som gjorde den største delen av arbeidet i samfunnet og at de ikke hadde stemmerett. Det kommer tydelig fram i beskrivelsen av dette demokratiet, at det ikke var så demokratisk som «demokratiets vugge» blir presentert som. Gjennom beskrivelser kommer det fram at kvinner ikke levde et fritt liv i antikkens Athen, i motsetning til hvordan Spartanske kvinners liv blir portrettert i denne læreboken.¹⁵¹

Marie Curie nevnes i sammenheng med en rekke andre vitenskapsmenn på slutten av 1800-tallet. I denne beskrivelsen er det hun som står i fokus, ikke hennes mann. «*På slutten av 1800-tallet gjorde den polsk-franske Marie Curie et banebrytende arbeid i studie av radioaktivitet. Sammen med ektemannen oppdaget hun de radioaktive stoffene polonium og radium.*»¹⁵² I denne beskrivelsen fremstår Marie Curie som hovedpersonene av de to og den som er viktigst å fremheve.

Illustrasjonsbilde 8 - Marie Curie (Ukjent, ukjent)

4.3.2 Den svenske historielæreboken fra 2000-tallet

Perspektiv på historien A er en svensk historielærebok fra 2001. Dette er en lærebok på 462 sider for videregående skole og er skrevet av Hans Nyström og Örjan Nyström. Det er vanskelig å plassere om læreboken fokuserer mest på mennesker i samfunnet eller på krig og konflikt. Læreboken varierer igjennom kapitlene, og det er til tider stort fokus på de samfunnsmessige forhold, men ikke nødvendigvis på kvinner. Kvinner som kollektiv blir beskrevet gjennom læreboken, men ikke nødvendigvis hyppig og utfyllende. Læreboken inneholder svært få deler som i hovedsak er fokusert på kvinners stilling, uten at dette er negativt. Ved flere anledninger er man nødt til å tolke teksten nøye for å finne informasjon om kvinner som kollektiv. Etter mine tellinger finner jeg 155 navngitte menn og 16 navngitte kvinner i læreboken. Dette tilsier

¹⁴⁹ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 125.

¹⁵⁰ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001 *Historie 1*, s. 40.

¹⁵¹ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001 *Historie 1* s. 40-42.

¹⁵² Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s.19.

at vi finner en mann på omtrent hver tredje side og en kvinne på omtrent hver 30. side. Etter mine beregninger finner vi i denne boken dermed 9,7 ganger så mange menn som kvinner.

A) Monarker og ledere

Som nevnt i innledningen, er flere av de nevnte kvinnene man kan forvente seg å finne, monarker og ledere. I denne læreboken finner vi også at dette stemmer, men det er derimot få av de nevnte kvinnelige lederne som blir utdypet i særlig grad. Dronning Isabella er et eksempel, som vi også vil kunne se i de andre bøkene, på en monark som kun blir nevnt i forbifarten. I denne læreboken blir hun presentert i sammenheng med sin mann med setningen: «*Det spanske kongeparet Ferdinand och Isabella*». ¹⁵³ Ferdinand får en tydeligere og mer utypet presentasjon, men det gjør ikke Isabella. Elisabeth 1. og Maria Theresia er andre eksempler på monarker som ikke blir utypet i stor grad, i forhold til sine mange, mannlige kollegaer. De blir kun nevnt med en setning eller to der man får lite inntrykk av dem som ledere, før fokuset går tilbake til en mannlig regent. Elisabeth 1. er en kvinnelig monark som har hatt en sentral rolle i historien, men som derimot ikke blir fremstilt slik i denne læreboken. Hun blir så vidt presentert med en setning i sammenheng med religions konflikter i England på 1500-tallet, men man får ikke et dypere inntrykk av personen, eller hva hun sto for og oppnådde. Konflikten mellom henne og Mary Stuart, som kan bli sett på som svært viktig i Storbritannias historie blir ikke nevnt i noen form. ¹⁵⁴

Måten Dronning Margrete blir presentert på gjennom teksten, gjør at en som leser kan sitte igjen med flere spørsmål enn svar. I tillegg til at presentasjonen av henne er kort, blir hun presentert i sammenheng med sin far. Ut ifra hovedteksten i læreboken, får man et lite inntrykk av Dronning Margrete som kvinne, eller leder for den saks skyld. Det står at dronning Margrete var kong Valdemars datter og at hun styrte Norge og Danmark, før hun også ble utnevnt til regent i Sverige, da Kalmarunionen ble opprettet. Senere får vi informasjon om at da unionen ble inngått, ble en av hennes mannlige slektninger kronet til konge over de tre landene. Det er ikke skrevet hvorfor ikke hun ble dronning, da hun allerede regjerte over de tre landene. Vi får heller ingen informasjon om dette var hennes valg eller om noen bestemte det for henne. Med tanke på hvordan kvinner har blitt behandlet og undertrykt gjennom årtusener, kan man fort dra en slutning om at dette ikke var hennes valg.

---

¹⁵³ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 85.

¹⁵⁴ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 108.

Dronning Kristina av Sverige blir for første gang presentert i teksten i sammenheng med sin far. «*Etter trettioåriga krigets slut 1648 följde några år av fred, då Sverige styrdes av Gustav Adolfs dotter, drottning Kristina.*»¹⁵⁵ Dette er i hovedsak den informasjonen man får om dronning Kristina gjennom hovedteksten. Det er derimot en tekstboks som dekker en hel side om henne, der man får et tydeligere bilde av denne kvinnen. Gjennom teksten får man inntrykk av dronning Kristina var en kvinne med sterke egne meninger og som ikke fulgte de daværende kjønnsrollene. Det kommer blant annet frem at hun ikke gikk i typiske kvinnelige klær, og at hun gjerne var med på jakt. Teksten beskriver henne med et nøytralt språk. Det fortelles at hun ikke ville gifte seg, og dette blir ikke diskutert nærmere eller satt spørsmål ved, samtidig som det heller ikke blir lagt stor vekt på. Gjennom denne tekstboksen kan vi få et inntrykk av en sterk og selvstendig kvinne som sto på egne ben og gjorde det hun ville. I denne læreboken er det lagt liten vekt på å beskrive kvinners stilling i samfunnet. Det blir derimot i beskrivelsen av dronning Kristina poengtert at det at hun fikk en god utdanning, var uvanlig for kvinner på denne tiden som ikke var av høy status i samfunnet. Det blir derfor tydelig at dronning Kristina ikke nødvendigvis kan brukes som et bilde på å vise hvordan kvinner generelt på 1600-tallet levde.¹⁵⁶

Illustrasjonsbilde 9 - Kristina Augusta (Bourdon, 1630-1660)

Språket som brukes til å beskrive de navngitte kvinnene i denne læreboken er i all hovedsak nøytralt. Det er derimot et eksempel som kan problematiseres. Maria Theresia blir i læreboken beskrevet som en from kvinne. I læreboken står det skrevet at «*den blott 23-åriga Maria Theresia, var en from kvinne som just blivit gravid med sitt första barn och i alle avseenden den militaristiska fritänkaren Fredriks motsats*».¹⁵⁷ Her er det flere poeng som kan problematiseres. From på svensk betyr «stillsamt religiøs». Man kan også bruke beskrivelsen gudfryktig. Dette betyr da at Maria Theresia blir beskrevet som en religiøs kvinne. Det kan være utydelig hvorfor forfatteren har brukt dette som en beskrivelse. I forhold til sammenhengen hun er presentert i, kan det oppfattes som irrelevant hvorvidt hun var religiøs eller ei. På denne tiden hadde selvfølgelig religion en stor rolle i samfunnet. I denne sammenheng, der hun blir satt opp som en motsetning til en mann som blir beskrevet som en

¹⁵⁵ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 125.

¹⁵⁶ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 130.

¹⁵⁷ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 141

sterk leder, kan det oppfattes som rart at hun blir beskrevet som gudfryktig. På den tiden kan det tenkes at det at en leder var sterkt religiøs var viktig og en positiv egenskap som skapte mange tilhengere blant folket. Det er derimot ikke så enkelt å sette seg inn i viktigheten av det i lærebokens nåtid, og det kunne derfor blitt brukt andre adjektiver for å gi en tydeligere forklaring av denne kvinnen. Gjennom disse beskrivelsene er det vanskelig å danne seg et tydelig bilde av Maria Theresia som leder. Det andre som stikker seg fram i denne setningen er at det poengteres at hun nettopp hadde blitt gravid. Etter min mening, er ikke dette nødvendig informasjon i denne beskrivelsen, og det er heller ikke noe som forfatteren har valgt å legge vekt på ved et senere tidspunkt.¹⁵⁸

Språket som brukes om Margaret Thatcher, kan også problematiseres. Hun blir kun nevnt i teksten med få setninger. Politikken fra hennes tid blir beskrevet, men det sies ikke hva hun sto for eller mente. I en bildetekst om henne fortelles det at hun ble avsatt av sitt parti etter å ha ledet det til seier i tre perioder. «*Orsaken var framförallt hennes auktoritära ledarstil och beslutsamma motstånd mot ett fördjupat samarbete inom EU.*»¹⁵⁹ Ut i fram måten denne setningen er skrevet på, kan man tolke det slik at forfatteren mener at argumentet for å avsette henne, var hennes autoritære lederstil. Det kan godt hende at dette faktisk var grunnen til avsettelsen, men det kan også hende at det ikke var det. At en mann blir omtalt som en autoritær leder, kan bli sett på som et kompliment. Her kan man derimot få inntrykk av at hennes autoritet var en negativ egenskap, selv om hun var en statsleder.

B) Kvinnekamp

I denne læreboken er ikke dette snakk om et stort antall kvinner, hverken navngitte eller som kollektiv, som faller inn under kategorien *kvinnekamp*. Kvinners lange kamp for et mer likestilt samfunn, og ikke minst stemmerett, er ikke særlig vektlagt i denne læreboken. Under kategorien «Mangfold av kvinneroller» vil vi kunne se at læreboken tar for seg kvinners rettigheter i ulike perioder, men det blir i liten grad beskrevet en kamp for å oppnå mer, og vil derfor ikke bli beskrevet i denne kategorien. Marie Gouze er en kvinne som blir omtalt i forhold til kvinners ønske om økte rettigheter

Illustrasjonsbilde 10 - Marie Olympe de Gouges
(Ukjent, u.d.)

¹⁵⁸ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 140-141

¹⁵⁹ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 419.

under Den Franske revolusjon. Om henne står det at hun var uekte datter av en adelsmann og enke av en kokk, og at hun skrev en deklarasjon der hun krevde likestilling.¹⁶⁰ Ved første øyekast kan man stille seg spørsmål rundt det faktum at forfatteren har lagt vekt på å formidle at hun var uekte datter av en adelsmann og enke av en kokk, da dette ikke settes i noen sammenheng med det hun gjorde og sto for. Det gir oss derimot en del viktig informasjon om henne, om man har bakgrunnsinformasjon om samfunnet på slutten av 1700-tallet. Det å være barn av en adelsmann på slutten av 1700-tallet var en privilegert stilling å være i, men det kan tenkes at et uekte barn av en adelsmann ikke hadde en høy stilling i samfunnet. Det at hun var enke kan også si noe om hennes sosiale og økonomiske posisjon i samfunnet. Kvinners sosiale stilling i samfunnet på 1700-tallet blir derimot ikke omtalt i denne læreboken, og om man da ikke har noen bakgrunnskunnskaper om kvinners liv i denne perioden, vil denne informasjonen ikke være med på å skape et tydeligere bilde av Marie Gouze, men heller som relativt irrelevant tilleggsinformasjon. Om kvinner som kollektiv i denne perioden fortelles det at «*med tanke på den högtidliga förklaringen att alla människor är föda lika och har samma rättigheter kunde man vänta sig att även kvinnorna skulle få bli fullvärdiga medborgare i det nye samhället*».¹⁶¹ Det er poengtert i læreboken at nasjonalforsamlingen aldri på alvor overveide dette. Ulike kvinner fra forskjellige sosiale klasser hadde vært betydelige under revolusjonen og at de deltok i den politiske debatten.¹⁶² Som tidligere nevnt blir ikke kvinners stilling i samfunnet i denne tiden utypet noe mer, og det uttrykkes derfor ikke gjennom teksten hvorvidt det var normalt at kvinner var politisk engasjerte.

Kvinnens kamp for rettigheter blir igjen tatt opp i forhold til beskrivelser av Suffragetter i en bildetekst senere i læreboken. Her beskrives en brutal kamp for kvinners rettigheter.¹⁶³ Dette kommer derimot ikke fram i hovedteksten, der det står svært lite om kvinners stemmerett. Under perioden 1870-1914 ble stemmeretten utvidet i nesten alle europeiske land, til å omfatte nesten alle menn. Om kvinners stemmerett står det «*Då hade också de första länderna, Finland och Norge, infört kvinnlig rösträtt*».¹⁶⁴ Utover dette blir spørsmålet om kvinner stemmerett omtalt i svært liten grad i denne læreboken.¹⁶⁵

---

¹⁶⁰ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 151

¹⁶¹ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 151

¹⁶² Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 151-152.

¹⁶³ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 243.

¹⁶⁴ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 242.

¹⁶⁵ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 291

C) Kvinner i krig og revolusjon

Historien om Jeanne d’Arc blir behandlet i denne læreboken og dermed er blitt plassert i denne kategorien. Hundreårskrigen mellom Frankrike og England er nøye beskrevet, men Jeanne d’Arc er ikke inkludert i denne hovedteksten. Det er et lite bilde av henne på siden av teksten, der hun med korte setninger blir beskrevet som en helt og et befall som gjorde at krigen fikk et vendepunkt for Frankrike. Språket som brukes om henne er nøytralt og hun beskrives som en viktig person, men plasseringen av hennes historie i læreboken, kan problematiseres. Det kan tenkes at det finnes elever som ikke har for vane å lese alle bildetekster. Om man ikke gjør det, vil man ikke lære at Jeanne d’Arc kan bli sett på som en avgjørende faktor for utfallet av hundreårskrigen.¹⁶⁶ Hennes posisjon i den franske hæren blir ikke omdiskutert.

At kvinner som en gruppe har hatt en viktig posisjon i samfunnet under kriger er noe som har blitt underkommunisert, også i denne læreboken. Ved flere anledninger kommer det fram at kvinner måtte overta mennenes jobb i samfunnet under krigstilstander. Det som derimot ikke fortelles i denne læreboken er at samfunnet ved flere perioder hadde sett annerledes ut etter kriger og konflikter om kvinner ikke hadde tatt over mennenes arbeidsoppgaver i krisetilstander, da produksjonen, blant annet i jordbruket, ikke hadde overlevd. Det er heller ingen hemmelighet at kvinner i mange tilfeller har vært med i krig i form av medisinsk assistanse til soldater, men dette kommuniseres ikke i denne læreboken. Noe som derimot blir vektlagt er at livet for kvinner i disse tilfellene, forandret seg. Forfatterne forteller at livet nok ble hardere for fattige kvinner og bondehustruer, men at det for adelige kvinner kunne føles som en frigjøring, da det var de som styrte godset.¹⁶⁷ Tematikken forfatteren begynner på her er svært interessant, men den vektlegges ikke i større grad. Da kvinners posisjon og stilling ellers i samfunnet gjennom historien ikke er noe som har blitt lagt stor vekt på i denne læreboken, kan det være vanskelig å forstå hva forfatteren mener med at kvinner opplevde det som en frigjøring.

D) Mangfold av kvinnerollen

Den heliga Birgitta er en navngitt kvinne som faller inn under denne kategorien. Hun får viet en halv side i læreboken til sin historie. Det kommer godt fram at hun etter sin manns død levde, det som ut ifra teksten, virker som et fritt liv til kvinne å være på denne tiden. Det er derimot ikke nevnt om det var vanlig eller ikke.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 70.

¹⁶⁷ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 127.

¹⁶⁸ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 77.

I kapittelet om antikken, blir et uklart bilde av kvinners liv tegnet. Det står skrevet at Athen led av «kvinneunderskudd», som kan ha vært forårsaket av generell underernæring og høy dødelighet av kvinner, samt den generelle undertrykkelsen kvinner var utsatt for i gresk kultur. I en bildetekst kommer det fram at kvinner i Sparta levde et bedre og friere liv enn i Athen, samt at det var viktig for det spartanske samfunnet at de var i god fysisk form og fikk nok mat, slik at det kunne føde sterke krigere. Det er flere punkter å trekke fram i disse beskrivelsene. Det er ikke utypet hvorfor det var høy dødelighet blant Athenske kvinner, eller hva den generelle undertrykkelsen gikk ut på. Om man ikke leser bildeteksten vil man heller ikke få noen informasjon om spartanske kvinner, og vil da kun ha bilde som males i beskrivelsen av athenske kvinner å basere seg på.¹⁶⁹

Illustrasjonsbilde 11 - Elise Ottesen-Jensen (Ukjent, u.d.)

En kvinne som gjennom teksten kan bli sett på som forut sin tid, er norske Elise Ottesen Jensen. Dette er en kvinne jeg aldri har hørt om tidligere, men som ut ifra beskrivelsen i denne læreboken, burde få plass i alle historielærebøker. Det fortelles at hun på 1920-1930-tallet reiste rundt i Sverige og holdt foredrag om seksualundervisning. Hun skal ha delt ut prevensjon, noe som på denne tiden var forbudt. Gjennom beskrivelsen av denne kvinnen får man noe kunnskap om samfunnsforholdene på denne tiden og i forlengelse av dette, noe kunnskap om kvinners posisjon. Det er derimot ikke utypet noe mer hva slags betydning Elise Ottesen Jensen hadde for samfunnet.

Uten at det blir utypet, er det flere beskrivelser i læreboken som kan anses som beskrivelser av kvinners økende likestilling i sosiale sammenhenger. Det poengteres for eksempel at med framveksten av den nye ungdomskulturen på 1950-1960 tallet, var p-pillen med på å skape en seksuell frigjøring. Det faktum at økt tilgang til prevensjon for kvinner, og da spesielt p-pillen, har vært med på å frigjøre kvinnen fra mannen på mange hold, blir ikke kommentert.¹⁷⁰ Det endrede motebilde fra 1920-tallet kan også settes i sammenheng med kvinners økende rettigheter. Skjørtene ble kortere, klærne ble løsere og utover 1970-tallet ble også unisexmote mer normalt. De ytre forskjellene mellom kvinner og menn ble mindre, i trå med at kjønnene rettmessig ble mer likestilt.¹⁷¹

¹⁶⁹ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 23-24.

¹⁷⁰ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 384.

¹⁷¹ Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001, s. 299 og 442.

4.3.3 Oppsummering av 2000-tallets lærebøker og sammenligning med 1980-tallets lærebøker

I likhet med bøkene fra 1980-tallet, kan vi se gjennom *Historie 1 og 2*, og *Perspektiv på Historien A* at fokuset i større grad ligger på å beskrive samfunnet framfor kriger og konflikter som i 1950-tallsbøkene. Vi kan derimot se at bøkene fra 2000-tallet i noen grad har beveget seg tilbake mot 1950-talls bøkens skrivemåte. Dette betyr ikke at de er like, men jeg kan se at fokuset på de sosiale forholdene i samfunnet er mindre enn i bøkene fra 1980-tallet, og i motsetning til dem, er fokuset mer på krig og konflikt enn i bøkene fra 1980-tallet. Vi kan si at bøkene fra 2000-tallet er skrevet på en måte som ligger midt mellom skrivemåten i 1950 og skrivemåten i 1980. En av de store forskjellene vi kan se fra bøkene fra 1980-tallet er at det fortsatt er et mangfold av ulike kvinnetyper som nevnes, men det er få som utypes i stor grad. De som får en lengre introduksjon blir, i hvert fall i *Perspektiver på historien A*, beskrevet grundig og relativt utfyllende. Kvinnene som nevnes, både ved navn og som kollektiv er i større grad integrert i teksten, spesielt i *Historie 1 og 2*, i forhold til de eldre bøkene.

I den norske læreboken nevnes det et mangfold av ulike kvinner, men det er få av dem om utypes. Ved første inntrykk av denne læreboken, så det ut til at forfatterne brukte stor plass på å beskrive kvinners sosiale forhold grundig og gjennomgående, men ved nærmere undersøkelser, viste det seg at dette ikke nødvendigvis stemte. Den svenske læreboken presenterer kvinner som kollektiv færre ganger, men mer i dybden ved de aktuelle tilfellene. Den svenske læreboken nevner færre kvinner, men beskriver dem dypere.

5. Analyse

Det er viktig å poengtere før vi går i gang med analysen, at bøkene som gjennomgås er svært forskjellige. Det optimale hadde vært å finne lærebøker med omtrent likt sideantall, men dette viste seg å være vanskelig. Det vil derfor være store forskjeller mellom bøkene, ikke nødvendigvis fordi forfatterne har hatt en intensjon om å fronte kvinner i større grad, men helt enkelt fordi en større bok gir mulighet til å beskrive historien mer detaljert og mangfoldig.

5.1 Navngitte mennesker

Tabellene nedenfor viser en oversikt over hvor mange navngitte kvinner og menn som blir nevnt i hver av bøkene.

De norske lærebøkene:	Sider	Menn	Snitt pr. side - menn	Kvinner	Snitt pr. side - kvinner	Forhold kvinner vs. menn	Forhold kvinner vs. menn
Verdenshistorie: lærebok for realskolen og gymnasiet (1952)	289	290	1,00	20	0,07	6,90 %	1/14,5
Gjennom tidene: Historie for den videregående skole (1983-1985)	1304	450	0,35	45	0,03	10,00 %	1/10
Historie 1 (2001) og Historie 2 (2002)	986	420	0,43	70	0,07	16,67 %	1/6
De svenske lærebøkene							
Allmän historia: För gymnasiet (1956)	470	480	1,02	28	0,06	5,83 %	1/17
Vägar till nuet: Historien för gymnasiet (1984-1985)	592	270	0,46	33	0,06	12,22 %	1/8
Perspektiv på historien A (2001)	462	155	0,34	16	0,03	10,32 %	1/9,7

Periode	Sider	Menn	Snitt pr. side - menn	Kvinner	Snitt pr. side - kvinner	Forhold kvinner vs. menn	Forhold kvinner vs. menn
1950 tallet - samlet	759	770	1,01	48	0,06	6,23 %	1/16
1980 tallet - samlet	1896	720	0,38	78	0,04	10,83 %	1/9
2000 tallet - samlet	1448	575	0,40	86	0,06	14,96 %	1/6,7

Om vi kun skulle ha basert et resultat på antall kvinner som blir nevnt, uten å se antallet i sammenheng med lærebokens sideantall og antall navngitte menn, ville vi fått et resultat som

kan være feil. I forhold til de norske bøkene finner vi en kraftig økning i antall navngitte kvinner fra 20-70. Dette er selvfølgelig et veldig positivt resultat, men det forteller oss ingenting om dette er en økende trend som kun gjelder antall kvinner eller om det er en tendens en kan se i forhold i til at antall av alle navngitte mennesker øker. Om vi derimot ser på forholdet mellom antall navngitte menn og kvinner, stemmer den trenden vi kan se om vi kun går ut ifra antall kvinner. Dette er derimot ikke sikkert at det alltid stemmer. Om tidligere nevnt er dette en kvantitativ undersøkelse, så disse resultatene kan ikke brukes som en generalisering for å vise den generelle utviklingen i kvinnepresentasjon i lærebøker over tid. Det kan derimot gi oss en indikasjon på hvordan det kan være. Det er svært tenkelig at de resultatene jeg har funnet, kan oppdages i lignende undersøkelser av andre lærebøker.

I de norske lærebøkene kan vi finne at forholdet mellom antall navngitte kvinner og menn synker kraftig fra læreboken fra 1952 til bøkene fra 2001/2002. I *Verdenshistorie* fra 1952 finner vi 15 ganger så mange navngitte menn som kvinner. I *Gjennom tidene* har dette tallet sunket til 10 og i *Historie 1 og 2* er det kun seks ganger så mange navngitte menn som kvinner. I disse bøkene øker antall navngitte kvinner per side mens antallet navngitte menn per side synker kraftig. Det er altså en jevn stigende trend i form av hvor stor plass i læreboken som blir viet til navngitte kvinner.

Når vi tar en nærmere titt på de svenske lærebøkene, finner vi andre resultater enn i de norske bøkene. Antallet navngitte kvinner har kun steget noe i *Vägar till nuet* med 33 kvinner kontra *Allmän historia* hvor vi kan finne 28 navngitte kvinner. Forholdet mellom antall navngitte kvinner og menn har derimot sunket kraftig. I *Allmän historia* kan vi finne omtrent 17 ganger så mange navngitte menn som kvinner, mens i *Vägar till nuet* har dette forholdet sunket helt ned til 8. I forkant av denne analysen, gikk jeg ut ifra at vi ville kunne finne relativt like resultater fra de to landene. I analysen av denne empirien er derimot ikke dette korrekt. Som nevnt finner vi at forskjellen mellom antall nevnte menn kontra kvinner synker i de norske bøkene fra 1980-tallet til bøkene fra 2000-tallet. I de svenske lærebøkene som er brukt i denne analysen finner vi derimot en stigning. Det er en liten stigning i forholdet fra 8 til 9,6, men antall navngitte kvinner har sunket kraftig, fra en kvinne omtrent per 19 side til en kvinne omtrent hver 30 side.

Selv om dette er interessante resultater, sier det oss derimot ikke noe om hvordan kvinner presenteres i bøkene. Noe som er verdt å nevne er at vi kan se at måten lærebøkene skrives på har forandret seg. I begge lærebøkene fra 1950-tallet ser vi at det gjennomsnittlig nevnes 1

navngitt mann per side og mange av menneskene som nevnes, utypes svært lite. Flere av disse telte menneskene er presentert i en oppramsing av mennesker, for eksempel oppramsing av ulike konger og dronninger i et land, samt oppramsing av ulike guder og gudinner iblant annet gresk mytologi. Dette er noe vi ikke finne på samme måte i bøkene fra 1980-tallet der fokuset har endret seg. En langt større andel av menneskene som blir navngitt i de fire lærebøkene fra 1980- og 2000-tallet blir presentert med mer enn bare ett navn i motsetning til lærebøkene fra 1950-tallet. I de eldste lærebøkene er det kun en liten andel av de nevnte kvinnene som vi faktisk får informasjon om.

5.2 Monarker og ledere

En av mine hypoteser har vært at flere kvinner, slik som Jeanne d'Arc, Elisabeth 1., Florence Nigtingale, og Margaret Thatcher vil bli omtalt i alle bøkene i større eller mindre grad. Dette viser seg derimot å ikke være tilfelle. Den eneste kvinnen som blir beskrevet i alle bøkene er Elisabeth 1. Vi kan se at måten hun beskrives på forandres over tid. I bøkene fra 1950-tallet fremstår hun ikke nødvendigvis som en kvinne som sto med makten alene. Et eksempel er det som skrives om henne i *Allmän historia*, der det poengteres at det ikke er klart om det var hun eller rådgiverne hennes som styrte landet. Det skjer en forandring i beskrivelsene av henne i bøkene fra 1980-tallet. I *Gjennom tidene* er hun blitt beskrevet med ord som *dyktig* og *intelligent* og det fortelles at hun var *hensynsløs* mot motstanderne sine. I *Vägar till nuet* kommer det fram at hun ut ifra ulike kilder kan oppfattes på ulik måte. I begge bøkene fra 2000-tallet beskrives hun kortfattet og fokuset er tydelig sentrert rundt England som en helhet framfor Elisabeth 1. som leder. Ut ifra mine observasjoner av de forskjellige lærebøkene forandrer beskrivelsen av Elisabeth 1. seg i tråd med at læreboks skrivingen som en helhet endrer seg. I de perioder der krig og politikk er et stort fokus i bøkene, beskrives gjerne Elisabeth 1. i liten detalj, mens England under hennes styre blir beskrevet detaljert, både i form av hvilke konflikter de var innblandet i, men også landets posisjon i verden. I de perioder der en kan tyde en skiftende trend i læreboks skrivingen, slik som på 1980-tallet, beskrives det politiske England i mindre detalj, og dermed også Elisabeth 1. sin politiske posisjon i datiden.

Dronning Elisabeth 1. og dronning Kristina er eksempler på kvinnelige monarker som ikke giftet seg. Dette er derimot et faktum som ikke diskuteres i stor grad. I dagens samfunn burde det ikke være nødvendig å måtte forklare hvorfor man ikke vil gifte seg, uavhengig av kjønn, men på inntil relativt nylig var det uvanlig for å ikke gifte seg, spesielt for kvinner. Som tidligere nevnt blir Dronning Elisabeth 1. omtalt i alle de seks bøkene, men det er kun i *Vägar till nuet* det fortelles at hun ikke giftet seg. Det forklares med flere mulige argumenter, som at hun mulig

ikke var interessert i de aktuelle frieriene eller at det var et politisk spill. Dronning Kristina blir kun omtalt i *Vägar till nuet* og *Perspektiv på historien A*. Hennes argument mot giftemål kommer ikke fram. I *Perspektiv på historien A* fortelles det derimot at hun ikke oppførte seg som kvinner på den tiden var forventet å oppføre seg. Hun fremstår som en sterk kvinne som gikk sin egen vei. Det er ikke umulig at kvinner i høyre posisjoner gjennom tidene som ikke ville gifte seg, valgte dette fordi det sikret deres personlige stilling. Ingen tronarving i rett nedstigende ledd. Til gjengjeld førte det til at deres blodsband ikke levde videre og tronen ikke var siket. Selv om en kvinne var tronarving betydde nok ikke det på den tiden at hun fikk styre alene og være den styrende monarken om hun giftet seg. En annen alternativ årsak til at kvinner som dronning Elisabeth 1. og dronning Kristina avsto fra ekteskap, kan ha vært at de ikke var interessert i menn. Det er ikke utelukkende at flere tidligere monarker og ledere, uavhengig av tidsperiode, har unngått giftemål fordi de ikke har hatt den «riktige» seksuelle orienteringen. Grunnen til å gifte seg som monark var i all hovedsak for å sikre seg tronarving og makt. Det er ikke bare kvinnelige monarker som aldri giftet seg. Karl 12. av Sverige ble heller aldri gift, men, ut ifra min kunnskap, er ikke dette blitt omtalt i like stor grad. Vi skal ikke påstå at Elisabeth 1. og Dronning Kristina ikke var heterofile, men sammen med utallige andre mulige grunner, er det en mulig forklaring. Vi har ingen kilder som kan tilsi det, det er kun syensing. Noen kvinner som derimot har valgt å ikke gifte seg, har opp igjennom historien, slik som Elisabeth 1. blitt kalt jomfrudronning. Dette er en beskrivelse som er godt tenkelig at ikke ville bli tillagt en mann.

Som vi kan se gjennom forrige kapittel, får vi svært ulik informasjon om ulike mennesker gjennom de forskjellige bøkene. Hvilken lærebok man bruker i undervisning, kan i stor grad avgjøre hva du lærer og hvilke historiske figurer du lærer om. Som et eksempel kan vi trekke fram dronning Margrete, som i ulik grad trekkes fram for hennes rolle i dannelsen av Kalmarunionen. I flere av bøkene nevnes hun ikke og i andre lærebøker nevnes hun i så liten grad at det er lite informasjon å ta opp. I de to bøkene fra 2000-tallet, *Historie 1 og 2*, og *Perspektiver på Historien*, får vi mer informasjon om Margrete, men den er svært ulik mellom de to bøkene. Gjennom det som står om henne i den svenske læreboken, kan man stille seg spørsmål med hvorfor hun er presentert i det hele tatt. Det som står om henne, kan oppfattes som forvirrende og vi får lite sammenhengende informasjon. Det nevnes at hun var regent i Norge og Danmark, og etter hvert også i Sverige, men at det var en av hennes slektninger som ble konge i Kalmarunionen. Vi får ikke informasjon om hvorfor ikke hun ble leder i de tre

landene. I læreboken skyves hun unna for å gjøre plass til fortellingen av hennes mannlige kollegaer, og historien om henne er derfor veldig uklar. Det er

Tendensen med at kvinnelige monarker og ledere blir beskrevet i større omfang i bøkene fra 1980-tallet enn i de andre periodene kan vi også se på andre punkter. Noe som er interessant men ikke overraskende, er at kvinner som har kjempet for kvinners likestilling og rettigheter er lite tilstedeværende i lærebøkene fra 1950-tallet, men i stor grad til stede i bøkene fra 1980-tallet. Det som derimot er overraskende, er at kvinners kamp for likestilling blir presentert i mindre omfang i de nyere bøkene (2000-tallet). En av *hypotesene* i forkant av denne undersøkelsen var at vi kunne se en fast og økende tilstedeværelse av kvinnebeskrivelser gjennom fra 1950-tallet til 2000-tallet. Det kan derimot hende at det fortsatt stemmer, men når det gjelder temaet kvinnekamp, ser det ut til at det er lærebøkene fra 1980-tallet som presenterer dette temaet mest detaljert. Det var i forkant forventet at kvinnekamp ville være et tema som i liten grad ble omtalt i bøkene fra 1950-tallet, men det var langt mindre enn forventet. Kvinnekamp og kvinners vei til likestilling er ikke egentlig et tema i disse lærebøkene. Det nevnes at kvinner etter hvert fikk likestilling, men ut ifra bøkene kan det oppfattes som at dette skjedde på magisk vis. I lærebøkene fra 1980-tallet blir vi derimot presentert med en lang og nyansert kamp.

Et interessant funn er at det i den norske læreboken fra 1980-tallet, presenteres en rekke navngitte kvinner som hører til denne kategorien, ikke bare de mest kjente. Kvinner som er mest kjent for andre forhold, blir også nevnt i denne sammenheng, blant andre Camilla Collet. I beskrivelsen av henne er det derimot utydelig hvorfor hun blir kalt *kvinnesakens mor i Norge*. Det kan godt hende at hun er det, men ut ifra det som er skrevet i teksten, får man ikke inntrykk av det. Det poengteres at hun tok avstand fra den egentlige kvinnesaken, og vi kan derfor stille spørsmål ved hvorfor hun blir omtalt i den sammenheng i læreboken.

Gro Harlem Brundtland var en kvinne jeg hadde store forhåpninger å bli presentert for i de nyere historielærebøkene. Som vi ser, blir hun presentert, men ikke i nærheten av det omfang jeg hadde forutsett. I det norske samfunnet omtales gjerne hun som «landsmoderen», og blir tillagt en svært viktig rolle for norsk politisk historie, men også for tilløpet av kvinners stadig mer framtrædende posisjon innen norsk politikk. At hun ikke omtales på denne måten i den norske læreboken fra 1980-tallet, Gjennom tidene, er ikke så overraskende da hun ikke hadde vært en stor politiker i så lang tid da denne læreboken ble skrevet. Hun blir derimot omtalt i større omfang her enn i Historie 1 og 2 fra 2000-tallet, noe som er svært overraskende. Gjennom

tidene blir hun kun beskrevet med få setninger, men det kommer tydelig fram hva slags betydning hun hadde, og det poengteres at hun var en av de første store kvinnene innenfor politikk. Dette blir ikke presentert i Historie 1 og 2. Det blir navnet hennes plassert litt tilfeldig rundt i læreboken uten av det kommer fram hvem dette er.

5.3 Kvinnekamp

I forrige kapittel kan en bemerke seg at kategori B-D er slått sammen til en del i lærebøkene fra 1950-tallet. Som tidligere nevnt kan vi se at hovedfokus i disse lærebøkene i all hovedsak ligger på monarker og ledere, og andre deler av historien blir i mindre grad framstilt, som er grunnen til at disse kategoriene er slått sammen. Kvinnekamp er et tema som i svært liten eller ingen grad blir fokusert på i de to lærebøkene fra 1950-tallet. Jeg er nok ikke den eneste som syns at dette ikke er overraskende. Kvinnekamp og kvinners rettigheter hadde et helt annet fokus i samfunnet på den tiden enn det har hatt senere. Det blir så vidt nevnt at kvinner etter hvert fikk stemmesett, men dette blir ikke satt i kontekst med noen kvinnekamp. Det er også verdt å nevne at kvinnekamp ble et langt større fokus i etterkant av utgivelsene av denne læreboken. Som vi kan se, spesielt i de to lærebøkene fra 1980-tallet, begynte den moderne kvinnekampen å ta form på 1960- og 1970-tallet. Begge lærebøkene fra 1980-tallet presenterer også baksiden ved kvinnekampen. Det kommer tydelig fram at det ikke var slik at kvinnesaken var noe alle støttet opp om. I *Vägar till nuet* beskrives det at mange kvinner ville beholde det tradisjonelle kjønnsmonsteret. Menn som var for kvinners likestilling, kommer i større grad fram i *Gjennom tidene* enn i *Vägar till nuet*. John Stuart Mill presenteres som en mann med mål om at alle i samfunnet skulle ha like rettigheter. Hvordan menn som en gruppe så på dette teamet blir derimot ikke formidlet i stor grad i noen av lærebøkene.

I lærebøkene fra 2000-tallet beskrives kvinners vei til rettigheter i mindre grad som en kamp, sammenlignet med bøkene fra 1980-tallet. Det fortelles i *Historie 2* at Rousseau og Montesquieu var imot kvinners likestilling, men det trekkes fram få forkjempere for saken. Olympe de Gouges og Suffragettene trekkes fram, men beskrives i liten grad. I motsetning til lærebøkene fra 1980-tallet, er det ikke åpenbart gjennom læreboken at dette har vært en gjennomgående lang kamp. Det kan virke som, ut ifra lærebokens manglende beskrivelser, at kvinner var opptatt av kvinners frigjøring under Den Franske og Den Amerikanske revolusjon, men at dette temaet ikke bekymret dem i stor grad før mot slutten av 1800-tallet igjen.

I tillegg til å skrives med to ulike navn, blir Olympe de Gouges i kapittel 4 ved noen tilfeller omtalt i kategorien kvinner i krig og revolusjon, mens i andre tilfeller omtalt i kategorien

kvinnekamp, avhengig av sammenhengen i beskrives med i den aktuelle læreboken. Å plassere henne i en kategori framfor en annen har vært vanskelig da hun, etter min mening, passer godt inn i begge kategoriene. Jeg har valgt å plassere henne i kategorien *kvinner i krig og revolusjon* i gjennomgangen av Gjennom tidene i all hovedsak fordi hun i denne læreboken blir beskrevet i et underkapittel med tittelen *Kvinnene under revolusjonen*. For ordens skyld, og for at denne analysen skal bli mer oversiktlig, vil hun i dette kapitlet omtale henne kun som Olympe de Gouges i kategorien *kvinnekamp*.

Olympe de Gouges er en av flere kvinner som nevnes i flere av bøkene som et eksempel på kvinner som har ønsket kvinnelig stemmerett. Hun vektlegges derimot ulik i de forskjellige lærebøkene.

Det er noe overraskende å se at et tema som kvinnekamp har mindre fokus i de nyere lærebøkene. Det er jo på ingen måte slik at vi som samfunn har sluttet å kjempe for likestilling etter 1980-tallet. Snarere tvert imot har det blitt et økt samfunnstema de siste årene i mange land, deriblant Norge.

5.4 Kvinner i krig og revolusjon

Gjennom historien finner vi få eksempler på kvinnelige figurer som har gjort seg bemerket gjennom enten revolusjoner eller kriger. I hvert fall ifølge historielærebøkene. Det er kun Jeanne d'Arc som trekkes fram som navngitt kvinne. Hun nevnes i noen grad i nesten alle bøkene, men vi får litt ulik informasjon om henne. Vi kan derimot stille oss spørsmål ved hvorfor hun overhodet blir nevnt, da hun, gjennom måten hun framstilles, ikke framstår som en viktig personlighet. Et eksempel er måten hun blir presentert kun gjennom en liten bildetekst i *Perspektiv på historien A*. Min erfaring som tidligere elev var at jeg gjerne kunne se på bildetekstene som mindre viktige i læreboken, og dermed ikke fokuserte på dem i like stor grad som resten av teksten. Det er tenkelig at det kun gjelder meg, men det er også mulig at flere andre elever legger mindre fokus på bildeteksten. Om dette er tilfelle, kan det hende at en del elever mister mye informasjon som står i bildeteksten, og i flere tilfeller om kvinner. Uavhengig om man regner Jeanne d'Arc som er historisk viktig person, vil man ikke lære om henne gjennom denne læreboken om man ikke leser bildetekst.

Et fellestrekk jeg kan se i beskrivelsen av Jeanne d'Arc i alle bøkene er at hun ikke framstår som en spesielt viktig person. Beskrivelsene av henne varierer selvfølgelig, og noen steder framstår hun viktigere enn andre. Flere av lærebøkene bruker derimot mer plass på å fortelle at hun mente at hun fikk budskap fra Gud og at hun ble henrettet av engelske styrker, enn å fortelle

hva hun faktisk gjorde. Det er helle ingen av bøkene som kontekstualiserer hennes posisjon i datidens samfunn. Den eneste læreboken som antyder noe i forhold til hennes posisjon er, som tidligere nevnt, *Gjennom Tidene*. «kvinner kunne også kjempe som soldater. Jeanne d’Arc var ikke den eneste som gjorde dette».¹⁷² Dette er derimot ikke satt i sammenheng med beskrivelsen av Jeanne d’Arc, men i beskrivelsen av dronning Margrete. Poenget som forfatteren kommer med her, er svært interessant, og et historisk poeng som svært få av de andre forfatterne av disse utvalgte lærebøkene kommer med. Det blir derimot ikke utypet noe mer, og man skal nok være veldig oppmerksom som elev for å få meg seg dette, da det ikke står i sammenheng med Jeanne d’Arc.

Det at kvinner har deltatt i krigssituasjon er noe som legges relativt lite vekt på i disse lærebøkene. Vi vet jo at kvinner ved flere tilfeller, har vært svært viktige under krigssituasjoner for å opprettholde viktige deler av samfunnet, blant annet i form av ulike arbeid. Vi vet også at det i all hovedsak var kvinner som jobbet som sykepleiere og hjalp soldater i felten, blant annet under første- og andre verdenskrig. Dette er ikke noe som blir presentert i særlig grad. De tilfellene vi kan få et inntrykk av at kvinner var en del av krigen på denne måten, er der Florence Nightingale blir presentert. Det beskrives imidlertid ikke flere kvinner enn henne. Florence Nightingale blir heller ikke kun nevnt i to av lærebøkene og informasjonen om henne variere. I *Verdenshistorie* fra 1952 blir hun så vindt nevnt, mens i *Gjennom tidene* fra 1983-85 får vi et tydeligere inntrykk. I *Verdenshistorie* kommer det fram at hun «satt seg i spissen for sjukepleien»¹⁷³, men det blir ikke definert hva forfatteren mener videre med dette. I *Gjennom tidene* presenteres et mye tydeligere bilde og vi blir presentert for en kvinne med bein i nesa. Språket som brukes om henne, skal vi komme tilbake til, da det er flere momenter å se på. Bildet vi får av Florence Nightingale i *Gjennom tidene*, er ikke nødvendigvis noe annerledes enn det vi får i *Verdenshistorie*, det bygger videre på det. Noen som ingen av de to lærebøkene gjør, er å kommentere hennes posisjon i samfunnet. I *Gjennom tidene* kan man tyde det slik gjennom beskrivelsene at hun hadde mye makt, men vi får lite inntrykk om hvorvidt dette var normalt eller ei.

Ut over Jeanne d’Arc og Florence Nightingale er det ingen andre navngitte kvinner som vil bli plassert i denne kategorien. Det er heller ikke skrevet mye informasjon i de ulike lærebøkene

---

¹⁷² Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985., *Verden fram til 1600*, s. 247.

¹⁷³ Skard, E. & Midgaard, J., 1952., s. 219.

om kvinners liv i samfunnet under ulike kriger og revolusjoner. I bøkene fra 1950-tallet får vi svært lite eller ingen informasjon om hvordan kvinnene bidrog i krig.

5.5 Mangfold av kvinneroller

Vi finner en stor utvikling fra 1950-tallsbøkene til 1980-tallsbøkene når det gjelder mangfold av kvinneroller. I bøkene fra 1950-tallet er det svært få kvinner, navngitte eller ei, utenom monarker, som blir omtalt. I 1980-tallsbøkene presenteres derimot et mangfold av ulike kvinner. Spesielt kvinners vei inn i arbeidslivet presenteres. I den sammenheng nevnes ulike kvinner som etter hvert trådte inn i arbeidslivet og som har hatt en betydning i forhold til dette. Dette finner vi også i lærebøkene fra 2000-tallet, men utviklingen har, etter min oppfatning, stagnert noe. Vi kan finne at kategorien mangfold av kvinneroller ikke er fullt så utdypet i lærebøkene fra 2000-tallet som i bøkene fra 1980-tallet, uten at dette nødvendigvis er negativt. Færre kvinner blir omtalt i dybden i forhold til denne kategorien i de nyeste lærebøkene sammenlignet med 1980-tallets lærebøker, men det betyr ikke at vi får noe annet inntrykk av kvinner gjennom disse lærebøkene. Lærebøkene fra 2000-tallet, og især *Historie 1 og 2*, behandler mange ulike kvinner som har bemerket seg blant annet i politikk. Alle blir ikke omtalt i stor grad, men på grunn av mangfoldet, kan man se at det har skjedd noe i samfunnet i tiden mellom lærebøkene fra 1980-tallet til 2000-tallet.

5.6 Plassering av kvinner

I de ulike historielærebøkene kan vi se at framstillingen av kvinner kommer fram på ulikt vis. Vi kan også se at plasseringen av informasjonen av de ulike kvinnene varierer gjennom lærebøkene. Historie om kvinner har i denne utvalgte empirien blitt plassert i egne kapitler, i bildetekst, eller tekstbokser. Jeanne d'Arc blir som tidligere nevnt, kun omtalt i en bildetekst i Perspektiv på historien A. Elise Ottersen Jensen blir presentert gjennom en egen tekstboks. Hvordan de ulike bøkene har valgt å behandle og plassere historier om kvinner, ser ut til å være svært individuell, og det er vanskelig å finne noen likhetsstrekk mellom lærebøkene fra samme periode. Det som derimot er verdt å merke seg er at i de to svenske bøkene fra 1980- og 2000-tallet (*Vägar till nuet* og *Perspektiv på historien A*), kan vi observere at mye av informasjonen om kvinner finner vi gjennom egne tekstbokser, egne underkapitler eller gjennom bildetekst. Etter min mening er det både fordeler og ulemper med dette. Det positive med at informasjon om kvinner er behandlet i egne underkapitler er at denne informasjon blir tydelig og forsvinner ikke i mengden. En negativ side med at det ikke blir inkludert i all den andre hovedteksten, tenker jeg at kan være at kvinners historie ikke blir likestilt. Det blir behandlet som en egen del

av historien, ikke som en del av den store helheten. Med dette mener jeg at historien om menn blir vektlagt sammen med hele verdenshistorien og det tydeliggjøres at en rekke menn har vært med på å dra historien fram. Kvinner kan fremstå som en vindere viktig del i historien og i forlengelse av dette kan man, underbevisst, oppfatte det slik at kvinner er mindre viktige i samfunnet. Dette har jo dessverre vært realiteten i årtusener, men i nyere tid har det ikke vært slik.

Det at kvinner i større grad skrives om i sammenheng med resten av historien og gjennomgående gjennom hele læreboken gjør at man absolutt får inntrykk at kvinner har vært til stede gjennom hele historien. Det er derimot vanskeligere å oppdage dem i teksten, når det står en setning her og en der. Et eksempel på dette er Historie 1 og 2. Gjennom denne læreboken kommer det jevnlig fram framstillingen av kvinner i samfunnet gjennom historien. Det står derimot så lite på hvert sted, at det er vanskelig å dra ut og analysere. I gjennomgangen av den læreboken i kapittel 4 kan det hende at det ikke kommer tydelig nok fram at læreboken presenterer kvinner i samfunnet jevnlig og konsekvent. Det er fordi det for meg, etter å ha lest læreboken, har vært vanskelig å dra fram mange eksempler, da forfatterne har behandlet kvinner og menn likt gjennom lærebokens tekst. Det er veldig tydelig når man leser læreboken at kvinner har vært en like stor del av samfunnet som menn, og at vi faktisk utgjør halvparten av befolkningen, men det har vært vanskelig å få fram. Om man skulle ha analysert hvordan menn blir presentert i denne læreboken, er det tenkelig at man ville ha møtt på samme problem.

5.7 Språklige bemerkninger

Før denne oppgaven hadde jeg en formening om at jeg ville finne mange uheldige språklige bemerkninger om kvinner i empirien min. Dette viser seg derimot å ikke stemme. Det er svært få tilfeller jeg har bitt meg merke til språket som brukes i beskrivelsen av kvinner. I all hovedsak er det enten positivt og nøytralt, og beskrivelsene er lik de av menn. Vi kan derimot finne noen begreper og beskrivelser som burde diskuteres.

Språket som brukes om kvinnene i *Gjennom tidene* er i all hovedsak oppløftende. Det er svært tydelig at kvinners frigjøring var et relevant og viktig tema da denne læreboken ble skrevet. Gina Krog beskrives som en *myndig organisasjonskvinne* og Fredrikke Marie Qvam omtales som *den effektive organisasjonskvinnen*. Qvam blir derimot senere beskrevet med ordene *diktatorisk herskervilje*. Forfatterens intensjon har nok vært å fremme at hun var en sterk leder som var lett å følge. Ordet *diktator* er et ord som man ikke nødvendigvis tolker som noe positivt. Diktator assosieres gjerne med en leder som ikke nødvendigvis gjør det beste for de som ledes.

Herskervilje er også et ord som kan antyde noe negativt. Det kan godt hende at denne beskrivelsen faktisk er passende for Qvam, men den er etter min mening noe uheldig. Diktatorisk hersekervilje er i mine ører ikke adjektiver som man helst vil assosieres med.

Marilyn Monroe er en kvinne som jeg ikke forventet meg å finne i en historielærebok. Man kan argumentere for at hun har en historisk relevans, men som ikke nødvendigvis hører hjemme i en historielærebok som tar for seg verdenshistorien fra antikken til nytid. I Historie 2 finner vi et lite bilde av henne, på samme side som et bilde av Elvis Presley vises. I det store bildet er beskrivelsen av henne en bagatell, og har nok ingen innvirkning på elevens oppfatning av det store historiske bildet. Beskrivelsen om henne er derimot en jeg synes forfatteren kunne holdt seg for god for, og som jeg mener godt reflekterer et av de største likestillingsproblemene vi har i dag. Seksualisering, og da i denne sammenheng seksualisering av kvinner. Seksualisering av kvinner kunne helt klart vært en egen oppgave og det er et tema vi tilsynelatende aldri blir helt enige om i samfunnet. Om Marilyn Monroe står det: «*Skuespilleren Marilyn Monroe ble kjent for sine mange sexy positurer. Hun var også en god skuespiller*». ¹⁷⁴ Hun er avbildet i den kjente hvite kjolen sin som flyr opp og mannen ved siden av henne ser ned mot hennes nesten eksponerte bakpart. Det er mulig jeg er hårsår og prøver å finne ting å pirke på, men dette syns jeg forfatteren av Historie 1 og 2 kunne gjort på en annen måte. Ingenting som står om henne er usant, men jeg mener det kunne blitt skrevet på en mer verdig måte. Hun var tross alt en av datidens store sexikon, og jeg mener ikke at forfatteren skal legge skjul på det, men siden hun så vidt blir nevnt, ville det her, etter min mening vært bedre å bare utelate henne. Om ikke annet mener jeg at hennes status og yrke burde utypes.

---

¹⁷⁴ Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2*, s. 283

6. Konklusjon

Om man skal konkludere med hvorvidt det har vært en positiv eller negativ utvikling av måten kvinner har blitt framstilt på fra 1950- til 2000-tallet gjennom denne empirien, vil jeg si at det har vært en positiv utvikling. Hva er egentlig en positiv utvikling? Det jeg heller kan konkludere med er at vi kan finne en tydelig forandring i måten kvinner behandles på i disse seks historielærebøkene, som jeg mener er positiv. Kvinner går fra å kun omfatte en liten gruppe mennesker som nesten ikke har vært tilstedeværende, til å omfatte halve verdens befolkning som er like viktig som den andre halvpart.

Noe jeg har funnet i min studie er at antall navngitte kvinner ikke nødvendigvis kan tilsi hvordan kvinner blir presentert. I *Perspektiver på historien A* ser vi at forholdet mellom navngitte kvinner vs. menn er større enn i *Vägar till nuet*, men ifølge min studie er ikke dette ensbetydende med at læreboken ikke er interessert i å belyse kvinner og kvinners historie. Ja, i *Vägar till nuet* finner vi er større mangfold av ulike kvinner, men i *Perspektiver på historien A* blir kvinnene utypet i større grad.

Jeg mener at det kun to temaer som utviklingen ikke har utviklet seg i en stabil linje oppover. Dette gjelder kategorien kvinnekamp og kontekstualisering og diskusjon rundt kvinnehistorie. Jeg har funnet at i lærebøkene fra 1980-tallet, *Gjennom tidene* og *Vägar till nuet*, presenteres kvinnekamp og kvinners lange vei til likestilling langt grundigere enn i bøkene fra 2000-tallet, *Historie 1 og 2* og *Perspektiv på historien A*. Diskusjoner rundt ulike kvinners ledende stilling og mannens perspektiv rundt for eksempel kvinners økte likestilling er i større grad inkludert i bøkene fra 1980-tallet kontra 2000-tallet. Når det er sagt, mener ikke jeg at 2000-tallets lærebøker er svakere av den grunn. Nå må det poengteres at jeg i hovedsak har forsket på hvordan kvinner blir presentert i lærebøkene, men når det er sagt, mener jeg at lærebøkene fra 1980-tallets store fokus rundt kvinnekamp har gått på bekostning av andre punkter i læreboken. Etter min oppfatning, presenteres lærebøkene fra 2000-tallet et grundigere og mer helhetlig sammenhengene bilde av historien fra antikken til nytid der kvinner i stor grad er inkludert.

Det er vanskelig å finne noen store ulikheter mellom Norge og Sverige i forhold til hvordan kvinner blir presentert i denne oppgavens empiri. Den norske og svenske læreboken for hver periode er relativt like, og det er vanskelig å peke på nevneverdige forskjeller. Vi kan se at begge landenes lærebøker har utviklet seg i likhet med hverandre og i tråd med hva teorien sier om utviklingen av kvinnehistorisk skriving. Eirinn Larsen bruker aldri disse ordene, men slik jeg leser hennes tekst, skjedde en fokusendring i forhold til historieskriving som følge av

kvinnefrigjøring på 1960- og 1970-tallet, som vi kan finne i min empiri. Vi kan tydelig se at kvinnehistorie har etablert seg i historisk akademia gjennom lærebøkene fra 1980-tallet, som vi finner at ikke har vært et fokus i samme grad i lærebøkene fra 1950-tallet.

De største forskjellene å finne mellom de to landene er naturligvis i forhold til hvilke navngitte kvinner som blir presentert. Det er derimot ikke unaturlig i at vi vil finne forskjeller, fordi de de landenes historie er ulik. Det som derimot er interessant er at vi kan se at de to lærebøkene i stor grad presenterer de samme typer kvinner. Et eksempel er i lærebøkene fra 1980-tallet der det i begge lærebøkene trekkes fram nasjonale kvinner som har hatt en betydning for landets frigjøringskamp. Det er ikke de samme kvinnene som trekkes fram, med det er tydelig at begge lærebøkene belyser den samme historien og samfunnsutviklingen, og at kvinnene som belyses er samme type aktører

Den største ulikheten jeg kan finne mellom de to landene i forhold til utviklingen, er at de norske lærebøkene etter min mening har kommet litt lengre i forhold til å integrere kvinnene i historien, framfor å legge den til. Eirinn Larsen viste hvordan fokuset først var på å likestille kvinnehistorien med den allerede etablerte historien. Dette kan jeg finne flere tilfeller av i de svenske lærebøkene kontra de norske. Den norske læreboken fra 2000-tallet har i større grad enn den svenske, skrevet om historien til å ha et likestilt kjønnsperspektiv der både kvinner og menn er inkludert. I den svenske læreboken fra 2000-tallet skriver om kvinner på relativt lik måte, men kvinnehistorie er ikke alltid integrert med satt ved siden av.

Den forskningen jeg viser til i kapittel to, stemmer i all hovedsak godt overens med resultatene fra min analyse. Både Ann-Sofie Ohlander og Matilda Carlsson fokuserer mye på hvorvidt lærebøkene likestiller kvinner og menn, og spesielt da i form av antall kvinner og menn som trekkes fram. Selv om jeg, som jeg har sagt tidligere, ikke forventer å finne likt antall navngitte kvinner og menn, ser jeg at det er en likhet i mine resultater sammenlignet med deres. Det er en mye lavere prosentandel navngitte kvinner enn navngitte menn i min empiri, slik som vi ser at er tilfelle også hos Ohlander og Carlsson.

Et poeng som Britt-Marie Berge og Göran Widding trekker fram er at kvinners mangel på rettigheter blir nevnt, men ikke utypet og problematisert. Dette finner jeg også i min empiri ved flere tilfeller. Men dette er noe som jeg kan se er i utvikling, spesielt med tanke på lærebøkene fra 1980-tallet. I forhold til utviklingen av måten kvinner skrives om i forhold til temaet kvinnekamp, kan vi se at det jeg finner, er veldig likt det Sissel Anette Mathisen finner i sin analyse. Slik som hos Mathisen, kan vi i min empiri se at kvinnekamp var et tema med svært

lite fokus i lærebøkene fra 1950 tallet, men at det har skjedd svært store endinger i bøkene på fra 1980-tallet, der kvinnekamp er et viktig tema som belyses i stor grad.

Som en sluttoppsummering vil jeg konkludere med at kvinners historie har blitt mer integrert i historielærbøkene jeg har analysert, fra 1950 til tidlig 2000-tallet. Det er ikke nødvendigvis slik at vi finner flere navngitte kvinner i de nyeste bøkene, men vi kan tydelig se en utvikling og en større integrering i form av hvor kvinnene plasseres i boken, samt hvilke typer kvinner som kommer frem. Jeg finner et større mangfold av ulike typer kvinner i nyeste lærebøkene kontra de eldre. Forhåpentligvis vil man kunne se et enda større mangfold og langt mer integrering av kvinners historie i de aller nyeste lærebøkene.

7. Litteratur

Lærebøkene

Skard, E. & Midgaard, J., 1952. *Verdenshistorie: lærebok for realskolen og gymnasiet*, 9. oppl., Oslo: Aschehoug.

Sönderlund, E. & Seth, I., 1956. *Allmän historia: för gymnasiet*, Svenska Bokforlaget, Bonniers Boktryckeri, Stockholm.

Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1983. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Verden 1600-1850*, Oslo: TANO.

Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984. *Vägar till nuet: 1800-1945*, Esselte Herzogs, Uppsala

Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1984. *Vägar till nuet: Etter 1945*, Esselte Herzogs, Uppsala

Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Nasjonalisme, imperialisme og demokrati 1850-1920*, Oslo: TANO.

Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Mot vår egen tid 1920-1945*, Oslo: TANO.

Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1984. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Vår egen tid fra 1945 til i dag*, Oslo: TANO.

Holden, F., Holmboe, H.S. & Myhrvold, J., 1985. *Gjennom tidene: historie for den videregående skolen: Verden fram til 1600*, 2. utg, Oslo: TANO. Granginger, G., Tägil, S. & Carlsson, K-Å., 1985. *Vägar till nuet: Forntiden-1800*, Esselte Herzogs, Uppsala

Nyström, H. & Nyström, Ö. 2001. *Perspektiv på Historien A*, Gleerups Utbildning AB.

Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2001. *Historie 1: verden og Norge før 1850* Bokmål[utg.], 5. utg., Oslo: Cappelen.

Libæk, I., Stenersen, Ø., Sveen, A., Aarstad, S.A., 2002. *Historie 2: verden og Norge etter 1850* Bokmål[utg.], 4. utg., Oslo: Cappelen.

Litteratur

- Ask, L., T., V., 2009. *Hvordan sikter lærebøker i historie mot å utvikle historiebevissthet- en sammenligning av lærebøker i den videregående skole fra 1976-2007*, Universitetet i Stavanger
- Bellestrand, M., Bådagård, J., 2007. *Kvinnorna i historieämnet: en studie över läroböcker i ämnet historia på gymnasiet*, Göteborgs Universitet, Sociologiska institutionen.
- Berge, B-M., Widding, G., 2006. *En granskning av hur kön framställs i ett urval av läroböcker, Underlagsrapport till Skolverkets rapport «I enlighet med skolans värdegrund?»*, Umeå universitetet.
- Carlsson, M., 2019. *His-story? - En innehållsanalys av tre läromedel i historien mot årskurs 4–6 ur ett genusperspektiv*, Högskolan i Halmstad
- Eklund, J., Lindberg, S., 2018. *Gud är manlig och kvinnan bär suld: En genusteoretisk diskursanalys på läromedel inom religionskunskapsämnet*, Högskolan i Gävle.
- Haavet, I., E., publisert 24. jan. 2019, sist endret 9. mars 2020. *Kjønns- og kvinnehistorie*, Universitetet i Oslo, <https://www.norgeshistorie.no/studere-fortid/historie/2095-Kj%C3%B8nns-og-kvinnehistorie.html>
- Hammer, D., Kopito, E., Åberg, J., Blåder, A.S., 15. november 2016, lastet ned 17.2.2021. *Kvinnor väljs bort ur historieböckerna*. Svt nyheter. <https://www.svt.se/kultur/forkrossande-majoritet-av-man-i-historieböckerna>
- Hovland, B.M., 2016. *Historie som skolefag og dannelsesprosjekt 1889-1940: En historiografi ut fra folkeskolens historielærebøker*, Universitetet i Oslo, Institutt for pedagogikk.
- Imsen, G., 2016. *Lærerens verden: innføring i generell didaktikk*, 5. utg., Oslo: Universitetsforl.
- Jannert, J., R., 2013. *Skildringer av kvinner i lärböcker i historia från 1970-talet till 2000-talet*, Lunds Universitet, Historiska institutionen.
- Kalsås, V., F., 2018. *Forteljingar om eigenart og undertrykking: Ein studie av undervisningstekstar om minoritetane romanifolket og romar*, Universitetet i Agder, Fakultet for humaniora og pedagogikk.

Langørger, L., 2016. *Mannen av Stål: en studie av mandighet under andre verdenskrig*, Universitetet i Stavanger.

Larsen, E., 2013. In *Kvinne- og kjønnshistoriens fortellinger*. Oslo, pp. 148–175.

Marthinsen, S.A., 1998. *Kvinneliv i lærebøker: en analyse av historielærebøker for gymnaset og den videregående skolen i perioden 1950 til 1990*, Trondheim: NTNU, Program for lærerutdanning.

Ohlander, A-S., 2010. *Kvinnor, män och jämställdhet i läromedel i historien*, En granskning på uppdrag av Delegationen för jämställdhet i skolan, Stockholm.

Olsson, P., 2008. *Kvinnor i historieböckerna*, Malmö högskola/Lärarutbildningen.

Sjåvik, M., Ø., 2019. *Om hundre år er allting glemt? En analyse av hvordan samene og kvener ble framstilt i norske skolebøker i tiden etter fornuksningspolitikken (1963-2017)*, NTNU, Institutt for historiske studier.

Svensson, M., 2014. *Genusproblematiken i skolan: En undersökning kring gymnasielärarens uppfattning kring genus i historieundervisningen*, Högskolan i Gävle.

Ødegård, K. 2014. *Antikken: Hellas og Rom, fra bystat til imperium*, PAX forlag AS, Oslo

Bildekilder:

Illustrasjonsbilde 1 – Maria Teresia (Meytens, 1759).....	30
Illustrasjonsbilde 2 – Dronning Margareta (Uther, u.d.).....	37
Illustrasjonsbilde 3 - Camilla Collet (Gørbitz, 1839).....	39
Illustrasjonsbilde 4 – Florence Nightingale (Hering, u.d.).....	41
Illustrasjonsbilde 5 – Margaret Thatcher (Anon., 1982).....	46
Illustrasjonsbilde 6 – Gro Harlem Brundtland (Anon., 2013).....	52
Illustrasjonsbilde 7 – Jeanne d’Arc (Anon., 1450-1500)	54
Illustrasjonsbilde 8 - Marie Curie (Ukjent, ukjent)	55
Illustrasjonsbilde 9 - Kristina Augusta (Bourdon, 1630-1660).....	57
Illustrasjonsbilde 10 - Marie Olympe de Gouges (Ukjent, u.d.)	58
Illustrasjonsbilde 11 - Elise Ottesen-Jensen (Ukjent, u.d.)	61

Alle illustrasjonsbildene er lastet ned 17. Juli 2021 - fra regjeringen.no: *Gro Harlem Brundtland*, fra en.wikipedia.org: *Elise Ottesen-Jensen* og øvrige bilder fra snl.no

Anon., 1450-1500. *Jeanne d'Arc*. [Kunst] (Archives nationales (Frankrike)).

Anon., 1982. *Margaret Thatcher (sammen med Ronald Reagan)*. [Kunst] (Ronald Reagan Library).

Anon., 2013. *Gro Harlem Brundtland*. [Kunst] (regjeringen.no).

Bourdon, S., 1630-1660. *Kristina Augusta dronning av Sverige 1632-1654*. [Kunst] (Lisens: Falt i det fri (Public domain)).

Gørbitz, J., 1839. *Camilla Collet*. [Kunst] (Oslo Museum).

Hering, H., u.d. *Florence Nightingale*. [Kunst] (Lisens: Falt i det fri (Public domain)).

Meytens, M. v., 1759. *Maria Teresia*. [Kunst] (Falt i det fri (public domain)).

Ukjent, u.d. *Elise Ottesen-Jensen, også kjent som "Ottar"*. [Kunst].

Ukjent, u.d. *Marie Olympe de Gouges*. [Kunst] (Lisens: Falt i det fri (Public domain)).

Ukjent, ukjent. *Marie Curie (sammen med mannen Pierre)*. [Kunst] (KF-arkiv).

Uther, J. B. v., u.d. *Dronning Margareta*. [Kunst] (Falt i det fri (Public domain)).